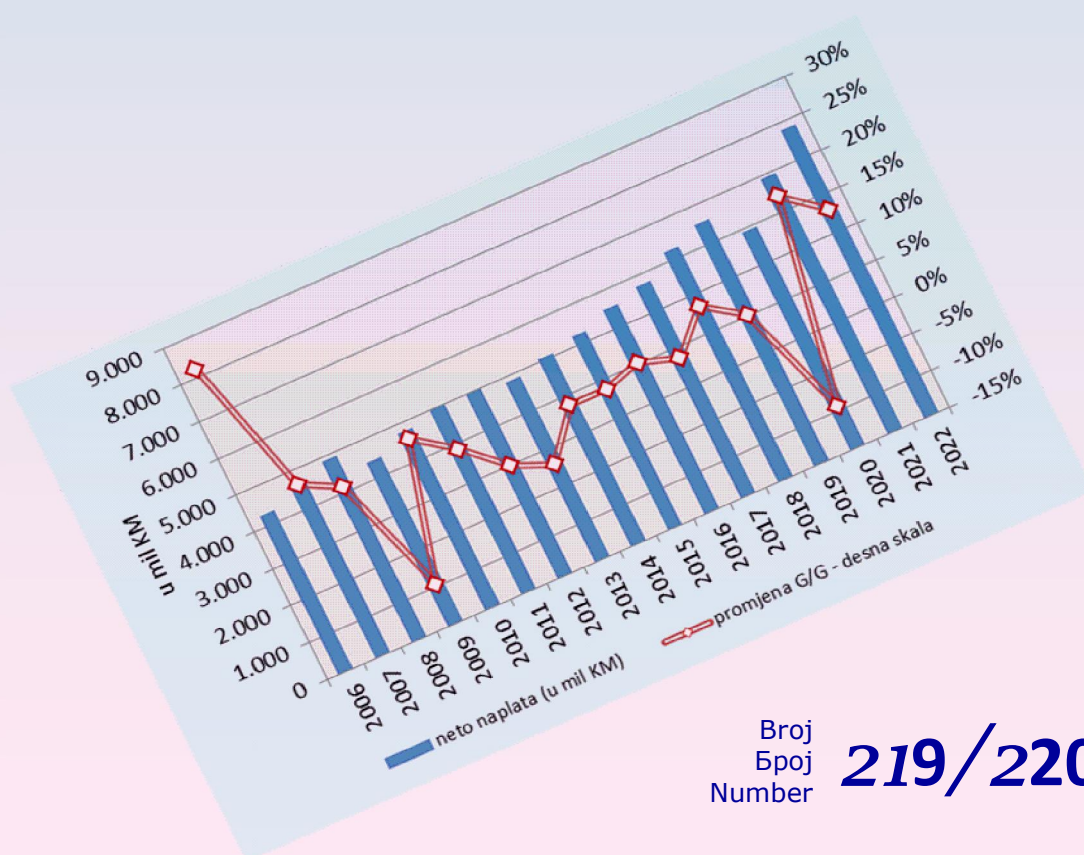

Macroeconomic Unit of the Governing Board of the Indirect Taxation Authority

OMA Bilten

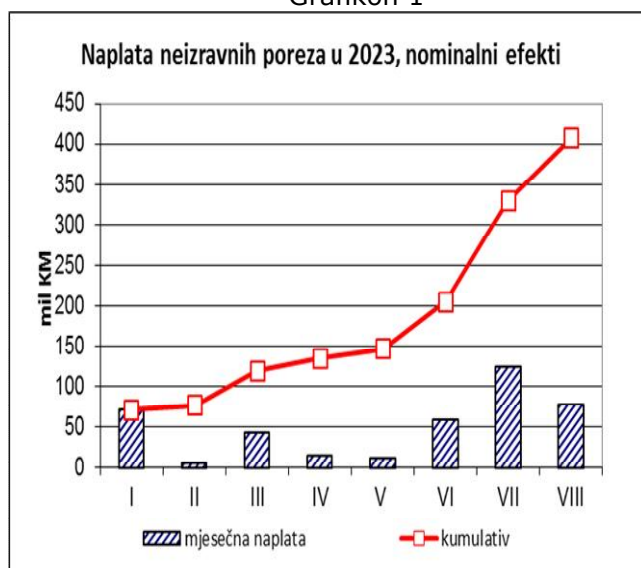
Broj
Број
Number **219/220**

septembar/oktobar 2023 – rujan/listopad 2023 – септембар/октобар 2023 – September/October 2023

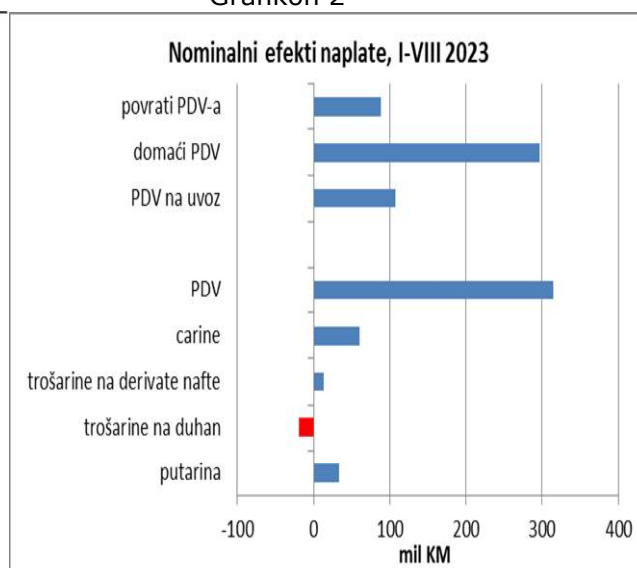
Uz ovaj dvobroj

Prema preliminarnom izvještaju UNO je u kolovozu 2023.g. na JR naplatila 979,2 mil KM bruto prihoda od neizravnih poreza, što je bilo 73,2 mil KM više nego u istom mjesecu 2022. Isplate povrata su bile neznatno manje, tako da je neto naplata u konačnici bila veća za 77,2 mil KM (Grafikon 1), odnosno za 10,7%. Visok rast naplate neizravnih poreza u kolovozu 2023. pozitivno se odrazio na kumulativne efekte na razini osam mjeseci. Tako je u razdoblju siječanj-kolovoz 2023. ostvaren rast bruto naplate od 7,7% u odnosu na isto razdoblje 2022., dok su isplate povrata bile veće za 88,1 mil KM. U konačnici neto efekat naplate neizravnih poreza u razdoblju siječanj-kolovoz 2023. iznosio je 407 mil KM (Grafikon 1), što predstavlja rast od 8,7%.

Grafikon 1

Grafikon 2

U strukturi suficita neto prihoda dominira PDV-e, pri čemu većina suficita potječe od domaćeg PDV-a, kao posljedica zadržavanja visokih cijena u zemlji. Značajan udio imaju i prihodi od carina, a posljednjih mjeseci je i naplata poreza na derivate nafte (trošarine i putarina) izašla iz negativne zone rasta. Pad prihoda je jedino zabilježen kod trošarina na duhanske prerađevine, kao posljedica promjene režima plaćanja trošarina u 2023.godini.

dr.sc. Dinka Antić
šef Odjeljenja

Sadržaj:

Oporezivanje duhanskih prerađevina u razdoblju 2021-2022 i analiza trendova	2
Politika oporezivanja duhanskih prerađevina u BiH	3
Analiza tržišta duhanskih prerađevina	5
Analiza prihoda od trošarina	18
Zaključci	26
Potrošnja derivata nafte u razdoblju I-VI 2023. godine	27
Analiza naplate prihoda od trošarina na alkohol, alkoholna pića i voćnu prirodnu rakiju i tekući trendovi	35

tehnička obrada : Sulejman Hasanović, IT saradnik
lektor : Darija Komlenović, prof. anglistike

Oporezivanje duhanskih prerađevina u razdoblju 2021-2022 i analiza trendova

(pripremila: dr.sc. Dinka Antić)

UVODNE NAPOMENE

Analiza trendova na tržištu duhanskih prerađevina i naplate trošarina predstavlja nastavak posljednje analize¹ iz 2021. godine, koja se fokusirala na 2019. i 2020. Za analizu je bila značajna 2020. zbog efekata pandemije koronavirusa na trendove na tržištu duhanskih prerađevina i naplatu trošarina, ali i zbog činjenice da prvi put nakon deset godina od usvajanja novog Zakona o trošarinama u BiH i kontinuiranog povećanja trošarina nije bilo povećanja specifične trošarine na cigarete.

Najnovija analiza se odnosi na trendove u 2021. i 2022. godini. Rezultati analize su od značaja iz nekoliko razloga, jer ukazuju na:

- (i) trendove na tržištu i u naplati trošarina u godinama stabilne trošarinske politike u razdoblju 2019-2022 (tj. četiri godine bez promjene specifične trošarine na cigarete);
- (ii) efekte postpandemijskog oporavka potrošnje i ekonomije u 2021;
- (iii) razmjere utjecaja rata u Ukrajini i energetske krize na trendove u 2022.

Tekući trendovi u 2023. nisu uključeni u analizu, budući da se radi o analizi godišnjih trendova.

Potrebno je naglasiti da je u 2022. godini Parlament BiH usvojio izmjene Zakona o trošarinama kojima se napušta režim plaćanja trošarina u momentu preuzimanja trošarinskih markica, kako je bilo na snazi dugi niz godina, i prelazi na režim naplate trošarine na duhanske prerađevine u momentu uvoza. Iako su izmjene Zakona objavljene koncem srpnja 2022., zbog usvajanja izmjena podzakonskih propisa, kao i prilagođavanja duhanskih kompanija novim pravilima plaćanja trošarina pri uvozu, novi režim naplate trošarina na duhanske prerađevine se počeo primjenjivati tek u proljeće 2023., različitim tempom, s obzirom da je svaka od duhanskih kompanija, koja posluje na tržištu BiH, morala izvršiti potrebna prilagođavanja.

Prema procjenama² Odjeljenja očekivalo se da će novi režim naplate trošarina na duhanske prerađevine dovesti do jednokratnog gubitka prihoda od trošarina u visini prosječne mjesečne naplate trošarina na duhanske prerađevine u 2022. godini. Ipak, prve analize efekata novog režima plaćanja trošarina ukazuju i na veći gubitak prihoda od očekivanog³. Primjena novih pravila naplate trošarine dovela je i do strukturalnog prekida u vremenskim serijama podataka o trošarinskim markicama, koje se koriste kao podloga za analize naplate trošarina na duhanske prerađevine i izradu srednjoročnih projekcija. Analitički problemi se manifestiraju kao vremenska neusklađenost iznosa trošarina, koji se obračunava prilikom preuzimanja markica, i iznosa naplaćene trošarine prilikom uvoza. Da bi se problem prevazišao potrebno je uspostaviti novi model praćenja naplate trošarina na duhanske prerađevine. Zbog gore navedenih razloga, analiza tekućih trendova na tržištu duhanskih prerađevina u 2023. i efekata primjene novog režima naplate trošarina na duhanske prerađevine biće predmetom narednih analiza tekućih trendova u naplati neizravnih poreza u 2023.

¹ Antić, D. (2021). "Politika oporezivanja duhanskih prerađevina u BiH u razdoblju 2009-2021". OMA Bilten br. 189/190, ožujak/travanj 2021. www.oma.uino.gov.ba.

² Vid. „Projekcije prihoda od neizravnih poreza za razdoblje 2023-2026“. OMA Bilten br. 215/216, svibanj/lipanj 2023. www.oma.uino.gov.ba.

³ Vid. Uvod OMA Biltena br. 217/218, srpanj/kolovoz 2023. www.oma.uino.gov.ba.

POLITIKA OPOREZIVANJA DUHANSKIH PRERAĐEVINA U BIH

Evolucija politike oporezivanja

Evolucija politike oporezivanja duhanskih prerađevina u BiH se odvijala u više etapa.

Prva etapa odnosi se na razdoblje do uspostave Uprave za neizravno oporezivanje BiH (UIO) od 1996. do 2004. U skladu sa ustavnim nadležnostima politika trošarina na duhanske prerađevine je bila u cijelosti u nadležnosti entiteta i Brčko Distrikta, kao i administriranje i raspodjela prihoda od trošarina. U ovom razdoblju važan momenat predstavlja unutarnja harmonizacija neizravnih poreza⁴, koja je započela 2000.g., kada su oba entiteta, a 2002. i Brčko Distrikt, uskladili oporezivanje duhanskih prerađevina i ukinuli diferencirano oporezivanje uvoznih i domaćih duhanskih prerađevina. Duhanske prerađevine su se oporezovale *ad valorem* trošarinom u visini od 35% na maloprodajnu cijenu bez poreza na promet.

Druga etapa evolucije politike oporezivanja duhanskih prerađevina trajala je od 2005. do 2009. započela je donošenjem jedinstvenog Zakona o trošarinama u BiH, koji je stupio na snagu 01.01.2005., kao segmenta široke reforme neizravnih poreza u BiH, koja je podrazumijevala prijenos nadeležnosti za porez na promet, carine, trošarine i putarine na razinu BiH, uspostavu jedinstvene institucije za naplatu neizravnih poreza (UNO) i kreatora jedinstvene politike neizravnih poreza (Upravni odbor UNO), uspostavu jedinstvenog sustava naplate i raspodjele prihoda od neizravnih poreza, te u posljednjoj fazi uvođenje PDV-a. Jedinstveni zakon je donio povećanje *ad valorem* stope trošarine sa 35% na 49% maloprodajne cijene bez poreza na promet na sve duhanske prerađevine.

Treću etapu evolucije karakterizira usvajanje novog Zakona o trošarinama u BiH⁵ („Zakon“), koji je u primjeni od 01.07.2009. Zakon u segmentu oporezivanja cigareta unosi elemente standarda EU: složenu stopu oporezivanja cigareta u BiH koja podrazumijeva primjenu *ad valorem* trošarine u visini od 42% maloprodajne cijene cigareta i specifične trošarine po paklici cigareta⁶; minimalnu trošarinu na sve cigarete od 2010.g., koja se veže za kategoriju „cjenovno najpopularnijih cigareta“⁷, kao referentnog brenda za primjenu minimalne stope trošarine; harmonizaciju minimalne trošarine sa minimalnom trošarinom u EU u visini od 64⁸ EUR ili 126 KM/1000 cigareta. Proces harmonizacije se osiguravao kontinuiranim godišnjim povećanjem posebne (specifične) trošarine, s tim da povećanje ne smije biti manje od 0,15 KM/paklici. Ostale duhanske prerađevine (cigare, cigarilosi, duhan za pušenje) se oporezuju samo *ad valorem* trošarinom u visini od 42% maloprodajne cijene, sa uključenim porezima.

Četvrta etapa evolucije politike oporezivanja duhanskih prerađevina započela je usvajanjem izmjena Zakona 01.08.2014⁹, kojima se eliminira neusklađena politika oporezivanja cigareta i duhana za pušenje kao supstituta i, ujedno, redefinira trošarinska politika i usklađuje sa standardima EU koji su u međuvremenu modificirani. Nova politika oporezivanja duhanskih prerađevina podrazumijeva oporezivanje duhana za pušenje specifičnom trošarinom; vezivanje rasta trošarinskog opterećenja duhana za pušenje za rast trošarinskog opterećenja cigareta; utvrđivanje minimalne trošarine na cigarete prema prosječnoj ponderiranoj cijeni cigareta i nastavak procesa harmonizacije trošarinskog opterećenja cigareta sa novim minimalnim standardima EU (EUR 90/1000 kom ili KM 176/ 1000 kom cigareta). Nastavljeno je sa

⁴ Više o motivima i rezultatima procesa interne harmonizacije neizravnih poreza u BiH u Biltenu br. 102, siječanj 2014., www.oma.uino.gov.ba.

⁵ „Službeni glasnik BiH“ br. 49/09.

⁶ Iako se, na prvi pogled, može zaključiti da je došlo do nominalnog smanjenja stope trošarine, *de facto* nema promjene stope, već se radi o drugačijem obračunu trošarine koji u konačnici daje isto trošarinsko opterećenje. Osnovica za obračun trošarine do 01.07.2009. je bila maloprodajna cijena bez PDV-a, a od 01.07.2009. maloprodajna cijena sa PDV-om.

⁷ Ova kategorija se u EU označava akronimom MPPC – *Most Popular Price Category*

⁸ Standard je bio na snazi u EU do 31.12.2013. Od 01.01.2014. minimalna trošarina na cigarete u EU iznosi 90 EUR.

⁹ „Službeni glasnik BiH“ br. 49/14.

kontinuiranim povećanjem specifične trošarine na cigarete minimalno za 0,15 KM/pak godišnje, dok ukupna trošarina sadržana u maloprodajnoj cijeni cigareta sa najnižom cijenom ne dostigne novi plafon oporezivanja od 176,00 KM/1000 kom. Minimalna trošarina na cigarete se izračunava kao postotak prosječne ponderirane maloprodajne cijene (PP MPC), s tim da je zakonski minimum 60% PP MPC. Trošarina na duhan za pušenje utvrđuje se u postotku od minimalne trošarine na cigarete izražene za 1000 kom cigareta, s tim da zakonski minimum iznosi 80% minimalne trošarine na cigarete.

Peta etapa evolucije trošarinske politike započinje 2019. godine kada je dostignuta Zakonom propisana minimalna trošarina na cigareta od 176 KM/1000 kom. Time je okončan proces harmonizacije sa minimalnom trošarinom EU, što je u praksi značilo da od 2020. nema povećanja specifične trošarine na cigarete (tj. zadržava se stopa iz 2019. godine), dok iznos trošarine na duhan za pušenje, s obzirom na metodologiju izračuna ovisi o kretanju maloprodajnih cijena cigareta.

Šesta etapa evolucije trošarinske politike počinje primjenom posljednjih izmjena Zakona, koje su usvojene 29.07.2022¹⁰, a koje se, zbog potrebe za prilagođavanjem provedbenih propisa, primjenjuju od proljeća 2023, ovisno o tome da li su uvoznici ispunili sve administrativne zahtjeve nužne za plaćanje trošarina pri uvozu. Izmjene se odnose na promjenu režima plaćanja trošarina na duhanske prerađevine, koje se, umjesto plaćanja prilikom preuzimanja trošarinskih markica, od 2023. plaćaju pri uvozu duhanskih prerađevina. U biti ne radi se o promjeni politike oporezivanja trošarinom, no, efekti novih pravila u velikoj mjeri pogađaju naplatu trošarina.

Pregled stopa trošarina na duhanske prerađevine

Strukturu stopa čine *ad valorem* (proporcionalna) trošarina i specifična trošarina. Specifična trošarina se primjenjuje na cigarete (Tabela 1) i duhan za pušenje (Tabela 3). *Ad valorem* trošarina iznosi 42% od maloprodajne cijene (porezi uključeni), a primjenjuje se na cigarete, cigare i cigarilose¹¹. Minimalna trošarina¹² (Tabela 2) zbog izračuna u suštini nema zaštitni karakter u smislu naplate zagarantirane razine prihoda od trošarina.

Tabela 1: Specifična trošarina na cigarete (2009-2023)

	1.7.2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
KM/paklici	0,15	0,30	0,45	0,60	0,75	0,90	1,05	1,20	1,35	1,50	1,65	1,65	1,65	1,65	1,65
KM/1000 kom	7,50	15,00	22,50	30,00	37,50	45,00	52,50	60,00	67,50	75,00	82,50	82,50	82,50	82,50	82,50

Tabela 2: Minimalna trošarina na cigarete

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
KM/paklici	0,80	1,08	1,65	1,82	2,09	2,00	2,23	2,42	2,60	2,86	3,04	3,25	3,33	3,35
KM/1000 kom	40,00	54,00	82,50	91,00	104,50	100,00	111,50	121,00	130,00	143,00	152,00	162,50	166,50	167,50

Napomena: Za razdoblja 2010-2014 minimalna trošarina na cigarete se utvrđivala prema najpopularnijoj cjenovnoj kategoriji cigareta

Tabela 3: Trošarina na duhan za pušenje

	1.8.2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
KM/kg	78,00	80,00	89,20	96,80	104,00	114,40	121,60	130,00	133,20	134,00

¹⁰ „Službeni glasnik BiH“ br. 50/23.

¹¹ *Ad valorem* trošarina, koja se obračunavala na duhan za pušenje u visini od 42% maloprodajne cijene (porezi uključeni), ukinuta je 01.08.2014.

¹² Postoji nekoliko razloga zašto minimalna trošarina nema zaštitni karakter. To su: struktura tržišta, u kojog dominiraju jeftinije kategorije cigareta; način obračuna *ex post*, koji u obzir uzima set podataka iz dvije fiskalne godine (drugo polugodište prethodne godine i prvo polugodište tekuće godine) i primjena u narednoj fiskalnoj godini u kojoj se primjenjuje veća specifična trošarina.

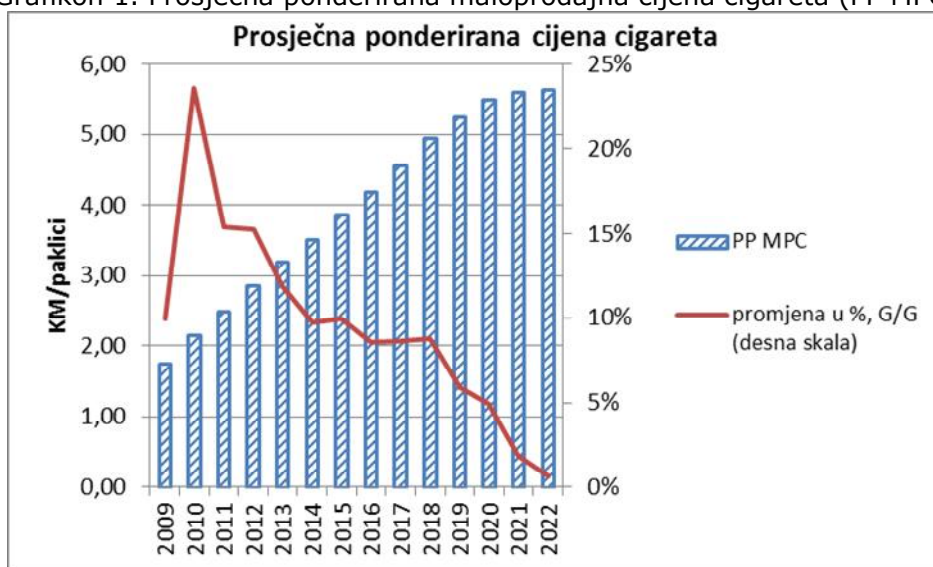
ANALIZA TRŽIŠTA DUHANSKIH PRERAĐEVINA

Maloprodajne cijene cigareta

Prosječna ponderirana MPC

U razdoblju od usvajanja novog Zakona (2009) do okončanja procesa harmonizacije trošarina sa EU standardima (2019) zbog kontinuiranog povećanja trošarina na cigarete rasle su i maloprodajne cijene cigareta. Najveći skok je zabilježen u 2010. zbog primjene novog Zakona samo u drugom polugodištu 2009., a kasnije dolazi do usporenijeg rasta, na prvom mjestu, zbog visoke osnovice za usporedbu i jednakog iznosa povećanja specifične trošarine (Grafikon 1).

Grafikon 1. Prosječna ponderirana maloprodajna cijena cigareta (PP MPC)

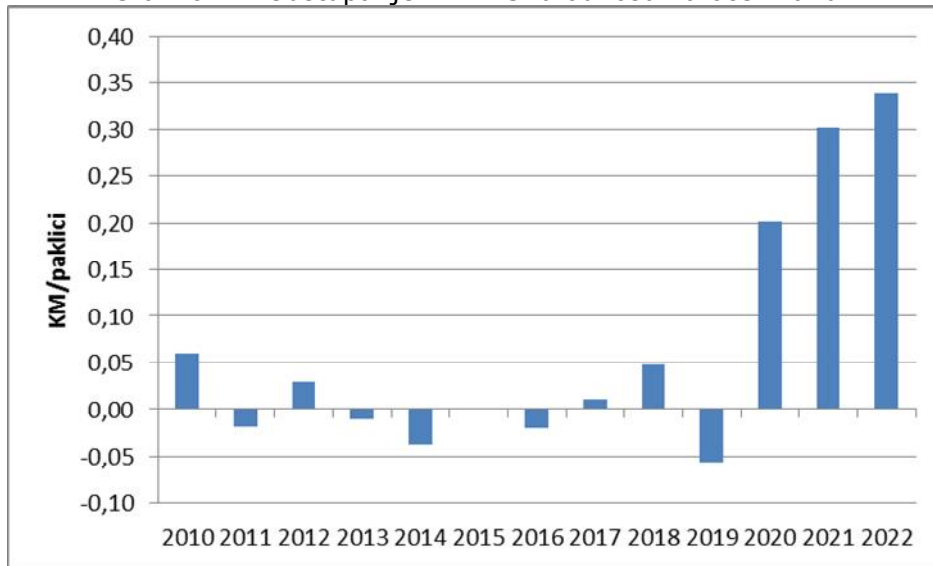

Važan faktor rasta cijena je i obujam prevaljivanja dodatnog poreznog tereta na kupca, što ovisi o elastičnosti potražnje za dobrima. Ukoliko se radi o dobrima sa neelastičnom potražnjom, kao što su dobra koja izazivaju ovisnost, poput cigareta, alkohola i sl., prevaljivanje dodatnog poreznog tereta na prodajne cijene uglavnom ne dovodi do bitnijeg pada potrošnje dobara. Obijam prevaljivanja ovisi i o mogućnostima da dio dodatnih poreza ide na teret dobiti, što mogu da podnesu samo financijski snažne kompanije ili multinacionalne kompanije koje gubitke u jednoj zemlji mogu da kompenziraju rastom dobiti u drugim zemljama.

Grafikon 2. pokazuje da su kompanije iz duhanske industrije u razdoblju harmonizacije trošarina u nekoliko navrata koristile neelastičnu potražnju za cigaretama da povećaju maloprodajne cijene cigareta iznad novog poreznog opterećenja¹³. Prije izmjene Zakona to se desilo u 2010. i 2012. godini, kada su u prosjeku povećale maloprodajne cijene cigareta iznad novog poreznog opterećenja. S druge strane, više je godina u kojima su duhanske kompanije snosile dio novog poreznog opterećenja na teret svoje dobiti kako bi amortizirale njegov utjecaj na maloprodajne cijene. Može se pretpostaviti da je razlog za ovakvu politiku bila procjena rizika od pada prodaje u slučaju da su prevalili ukupan porezni teret na prodajne cijene.

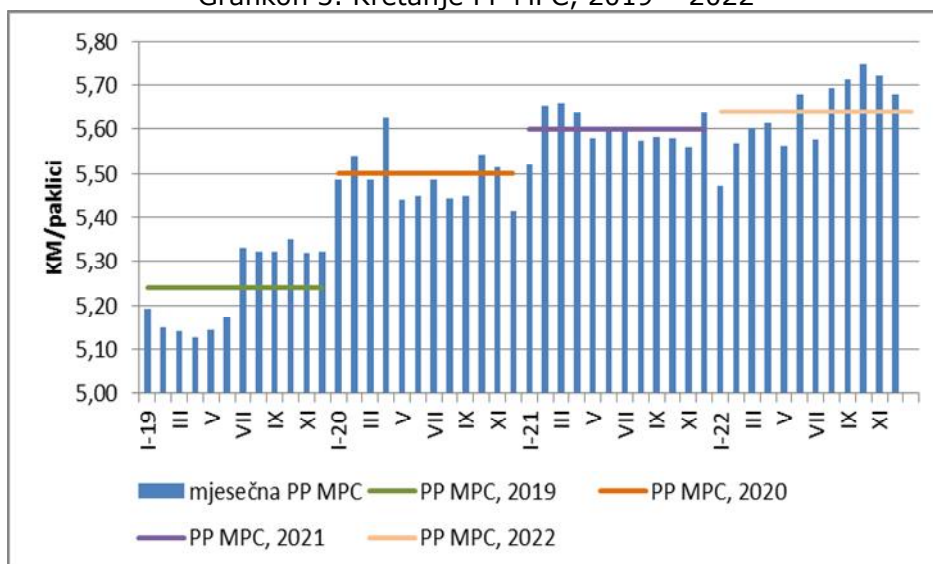
¹³ Novo porezno opterećenje uključuje povećanje specifične trošarine (0,15 KM/paklici godišnje) i povećanje *ad valorem* trošarine i PDV-a koje proizvodi povećanje specifične trošarine zbog činjenice da u osnovicu za izračun *ad valorem* trošarine i PDV-a ulazi specifična trošarina.

Grafikon 2. Odstupanje PP MPC u odnosu na očekivanu

Očigledno da domaće kompanije nisu bile finansijski dovoljno snažne da mogu preuzeti rast poreza na teret dobiti, što je imalo za posljedicu rast maloprodajnih cijena cigareta. U desetogodišnjem razdoblju harmonizacije trošarina na cigarete prosječna ponderirana maloprodajna cijena cigareta je porasla za čak 231%. Indikativno je da je do rasta maloprodajnih cijena cigareta od 4,9% u prosjeku došlo i u 2020.g., iako te godine zbog završetka harmonizacije sa EU nije bilo povećanja specifične trošarine, a zabilježen je i katastrofalni pad prodaje zbog pojave pandemije koronavirusa. Za razliku od prethodnih deset godina u 2020. nije postojao eksterni razlog za povećanje maloprodajnih cijena cigareta. Međutim, kompanije su odmah početkom 2020. značajno povećale maloprodajne cijene cigareta, tako da je u travnju 2020. prosječna ponderirana maloprodajna cijena cigareta za 0,30 KM/paklici viša nego u prosincu 2019. (Grafikon 3). U prosjeku cijene cigareta su u 2020. povećane za 0,20 KM po paklici (vid. Grafikon 3).

Grafikon 3. Kretanje PP MPC, 2019 – 2022

Čak i nakon što je bilo jasno da koronavirus nije prolazna pojava kompanije i dalje ne vrše znatnije korekcije na cijenama, bez obzira što je potražnja lokalnih potrošača za cigaretama zbog pandemije drastično smanjena, a potrošnja nerezidenata je bila svedena na minimum. Još veće

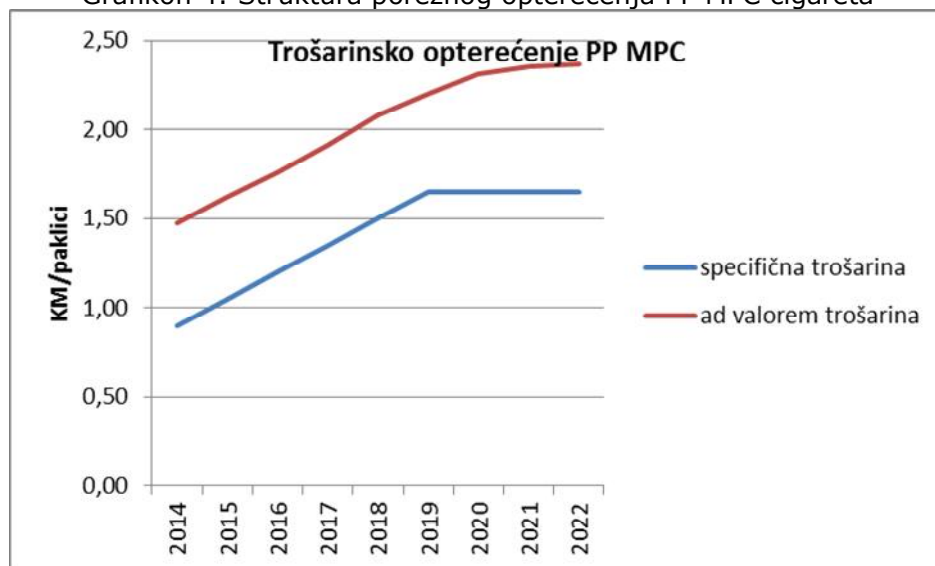
iznenađenje u cjenovnoj politici kompanija predstavlja politika cijena u 2021.g. Iako ni 2021. godine nije bilo povećanja trošarina na cigarete prosječna ponderirana cijena cigareta u siječnju 2021. je bila za 0,10 KM viša nego u prosincu 2020, odnosno za 0,20 KM viša nego u prosincu 2019. (Grafikon 5). Međutim, tijekom 2021. dolazi do snažnog pada PP MPC, tako da je na razini 2021. godine rast PP MPC iznosio svega 1,8%. Politika umjerenog rasta cijena cigareta je nastavljena i u 2022. godini, kada je ostvaren rast od svega 0,7% u odnosu na 2021., što predstavlja minimalan rast s obzirom na visok rast cijena energenata, sirovina, ostalih dobara i usluga potaknutim izbijanjem rata u Ukrajini.

Porezno opterećenje

Novim Zakonom o trošarinama u BiH 01.07.2009. uvedena je specifična trošarina na cigarete u visini od 0,15 KM/paklici, koja se trebala kontinuirano, iz godine u godinu povećavati, dok se ne dostigne ukupno trošarinsko opterećenje od KM 126/1000 kom cigareta. Zakon je propisivao minimalno godišnje povećanje specifične trošarine od 0,15 KM/paklici. Uvođenje specifične trošarine i kontinuirano povećanje donijelo je rast poreznog opterećenja duhanskih prerađevina koje se sastoji od tri komponente: specifične trošarine, *ad valorem* trošarine i PDV-a. Iako su duhanske kompanije nastojale ublažiti rast poreza u strukturi maloprodajnih cijena prevajivanjem dodatnog poreza na teret dobiti to nije bilo moguće za sve brendove, pogotovo jeftinije domaće brendove cigareta kod kojih je bila niska cijena prije oporezivanja, koja sadrži cijenu koštanja i dobit/maržu. Izmjenama Zakona 2014. godine plafon trošarinskog opterećenja cigareta je povećan na KM 176/1000 kom cigareta, što je iniciralo dalji rast specifične trošarine, te, posljedično maloprodajnih cijena cigareta.

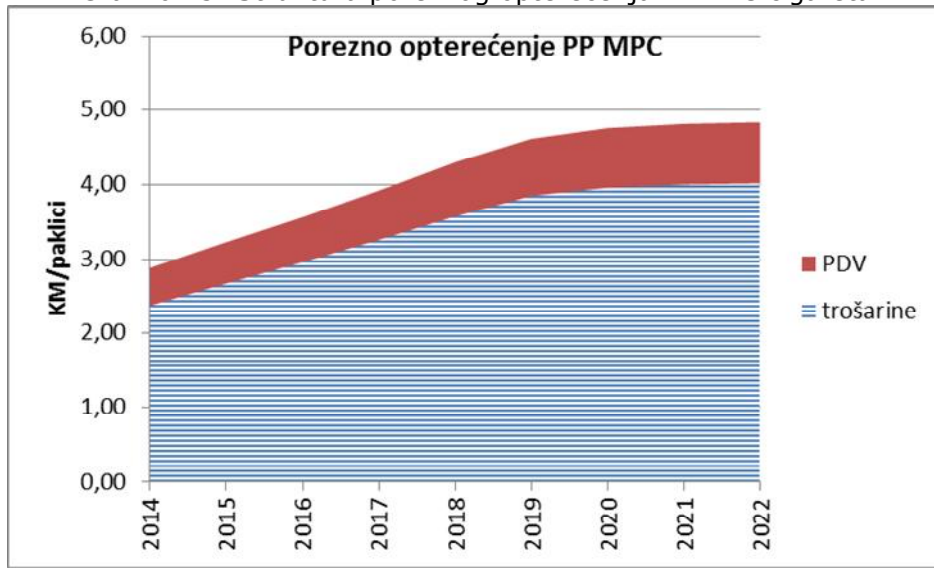
Dostizanjem novog zakonskog minimuma oporezivanja trošarinom 2019. godine prestala je potreba harmonizacije sa standardima EU, što je stabiliziralo specifičnu trošarinu. Međutim, to nije slučaj sa *ad valorem* trošarinom, koja se obračunava na maloprodajnu cijenu s kojom se duhanske kompanije pozicioniraju na tržištu (Grafikon 4).

Grafikon 4: Struktura poreznog opterećenja PP MPC cigareta

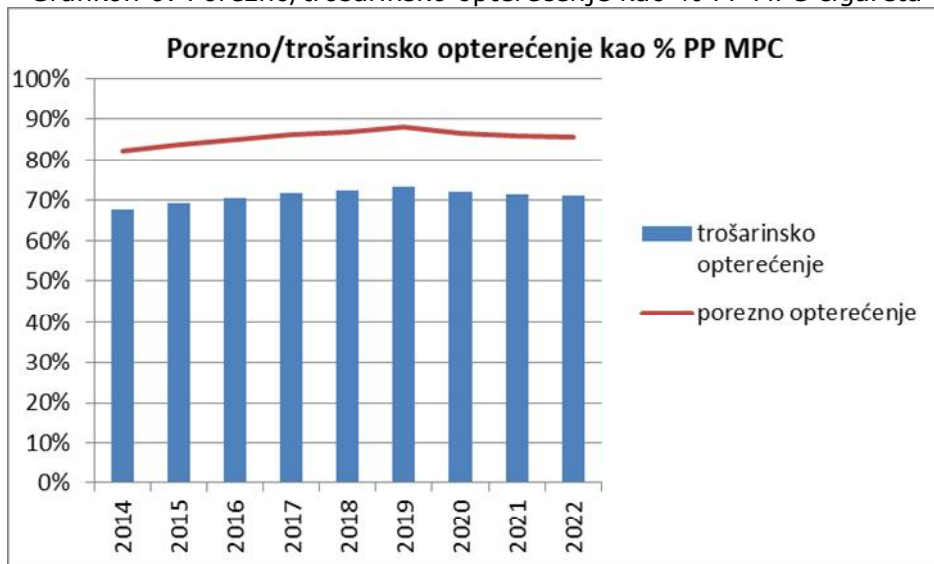

Rast maloprodajnih cijena, ne samo da povećava *ad valorem* trošarinu već i PDV-e, odnosno, ukupno porezno opterećenje (Grafikon 5). Stoga, i pored završetka harmonizacije sa minimalnim standardima, zbog rasta maloprodajnih cijena raste i porezno opterećenje cigareta u apsolutnom iznosu. Međutim, udio poreza u strukturi PP MPC se nakon 2019. godine polako smanjuje zbog nepromijenjene specifične trošarine i sporijeg rasta *ad valorem* komponente (*ad valorem* trošarina i PDV-e) u strukturi ukupnog poreznog opterećenja (Grafikon 6).

Grafikon 5: Struktura poreznog opterećenja PP MPC cigareta

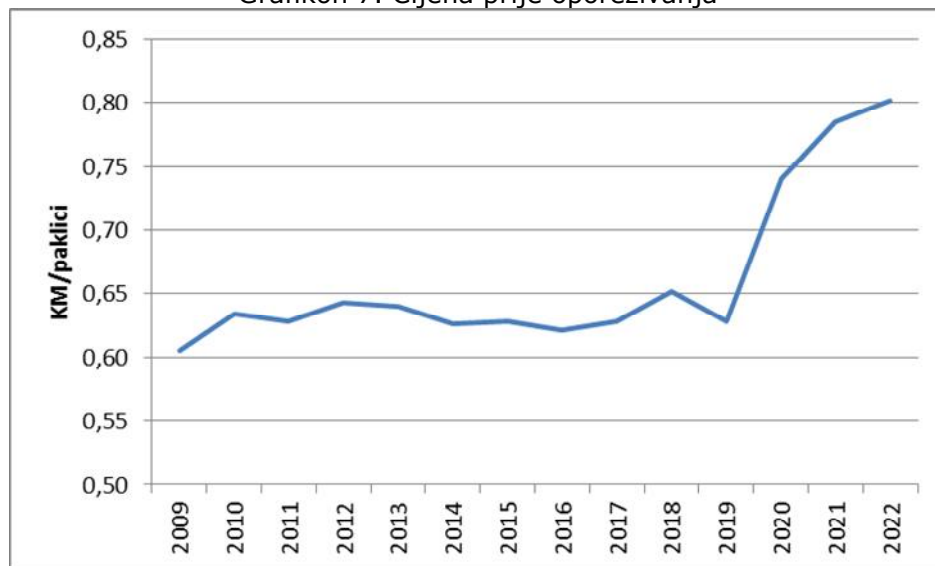
Grafikon 6: Porezno/trošarinsko opterećenje kao % PP MPC cigareta

Cijena prije oporezivanja

Analiza strukture prosječne ponderirane MPC cigareta ukazuje na zaključak da je cijena prije oporezivanja, koja sadrži cijenu koštanja i dobit/maržu, tek neznatno varirala u razdoblju harmonizacije trošarina, bez obzira na promjenu okolnosti od 2019., odnosno nepromijenjenu trošarinsku politiku. Međutim, visok rast cijena cigareta u 2020. imao je za posljedicu i značajan rast cijene prije oporezivanja u strukturi prosječne ponderirane MPC, u prosjeku za 18% u odnosu na 2019. (Grafikon 7).

Grafikon 7. Cijena prije oporezivanja

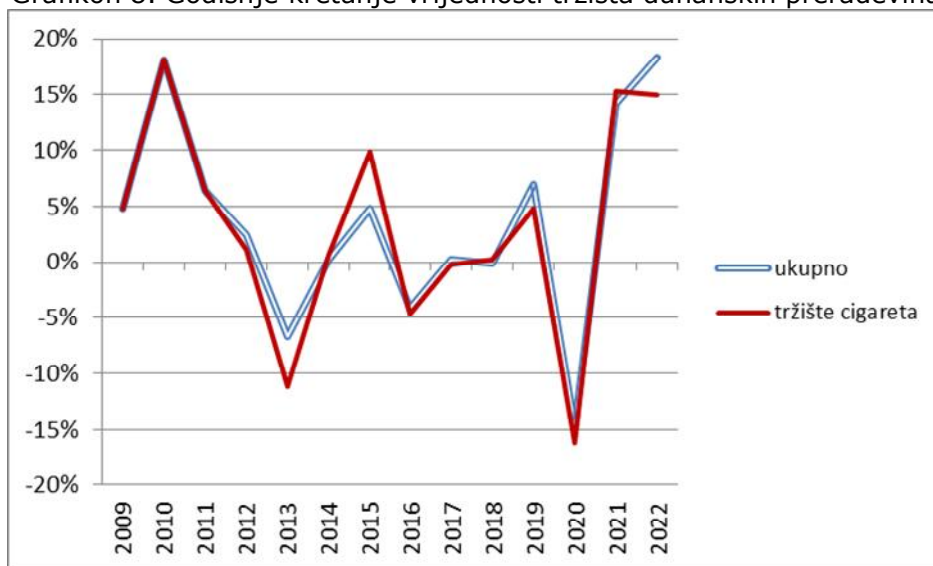

Visok postotak rasta cijene prije oporezivanja u strukturi PP MPC u 2020. je kumulativni rezultat rasta cijena cigareta i činjenice da je specifična trošarina na cigarete ostala na razini iz 2019. Međutim, iznos povećanja cijene prije oporezivanja je manji od povećanja PP MPC, jer je ono neizravno izazvalo i povećanje poreznog opterećenja u strukturi PP MPC u 2020. Naime, rast cijene prije oporezivanja povlači i rast *ad valorem* trošarine i PDV-a u strukturi PP MPC, u čiju osnovicu za izračun ulazi i cijena prije oporezivanja. Budući da se radi o dvije sukcesivne fiskalne godine (2019/2020) nije vjerojatno da je u cijelosti uzrok tako nagloga rasta cijene prije oporezivanja rast cijena inputa (sirovine – duhana, radne snage, transporta, energije i dr.), već da se radi i o nastojanju da se poveća dobit/marža. U naredne dvije godine rast cijene prije oporezivanja je bio minimalan, 0,04 KM u 2021. u odnosu na 2020, te 0,02 KM u 2022. u odnosu na 2021. Imajući u vidu, s jedne strane, rast cijena inputa koji umanjuju dobit, te, s druge strane, visok rast vrijednosti tržišta cigareta i količina cigareta u posljednje dvije godine, očigledno je da su svoju cjenovnu politiku i politiku prodaje duhanske kompanije bazirale na ekonomiji obujma, koja omogućava pokriće varijabilnih troškova, veće korištenje kapaciteta i opadajući udio fiksnih troškova u cijeni koštanja, te, u konačnici, rast dobiti.

Vrijednost tržišta duhanskih prerađevina

Izmjene trošarinske politike 01.08.2014. dovele su do značajnog smanjenja crnog tržišta, što je imalo za posljedicu rast legalnog tržišta cigareta i rast prihoda od trošarina. Rast tržišta duhanskih prerađevina može se objasniti kumulativnim djelovanjem tri faktora: mjerama nove trošarinske politike, operativnim mjerama UIO i ostalih državnih i entitetskih institucija na suzbijanju šverca, krijumčarenja i nelegalne proizvodnje i prodaje cigareta, te rastom agregatne potrošnje u sklopu oporavka BiH nakon globalne ekonomske krize. Međutim, efekti novih mjera trošarinske politike su se iscrpjeli već u 2016. Nakon stagnacije u 2017. i 2018., u 2019. je ostvaren rast od 6,9%, pri čemu je tržište cigareta raslo po stopi od 4,8%, dok je komponenta duhana za pušenje ostvarila rast od čak 133%. To ukazuje na zaokret duhanskih kompanija prema duhanu za pušenje, kako bi privukli populaciju sa nižim dohocima sa crnog tržišta duhana. Pojava pandemije COVID-19 virusa nije se ozbiljnije odrazila na politike plasmana duhanskih kompanija, kao da su očekivanja bila da se radi o prolaznoj pojavi. Tako je za četiri mjeseca 2020. ostvaren rast oba segmenta tržišta, cigareta za 13,5%, a duhana za pušenje za 35,3%. Međutim, restriktivne mjere koje su uvedene u BiH u pogledu kretanja građana i rada gospodarstva, kao i zaključavanja članica EU, negativno se odrazilo na potrošnju domicilnog stanovništva i potrošnju nerezidenata (dijaspore, turista, u prekograničnom prometu). Duhanske kompanije su drastično smanjile plasmane na tržištu, što je rezultiralo snažnom kontrakcijom tržišta duhanskih prerađevina. Iako se očekivalo određeno popuštanje mjera u ljetnoj sezoni do toga nije došlo, već je, naprotiv, Europa bila suočena sa novim, još većim, valom pandemije u jesen 2020. godine. Isto tako, i BiH je kasno uklonila ograničenja pri ulasku u zemlju, što je rezultiralo manjim prilivom nerezidenata koncem godine. Vrijednost tržišta duhanskih prerađevina u 2020. je smanjena za 14,8% u odnosu na 2019. (Grafikon 8).

Grafikon 8. Godišnje kretanje vrijednosti tržišta duhanskih prerađevina

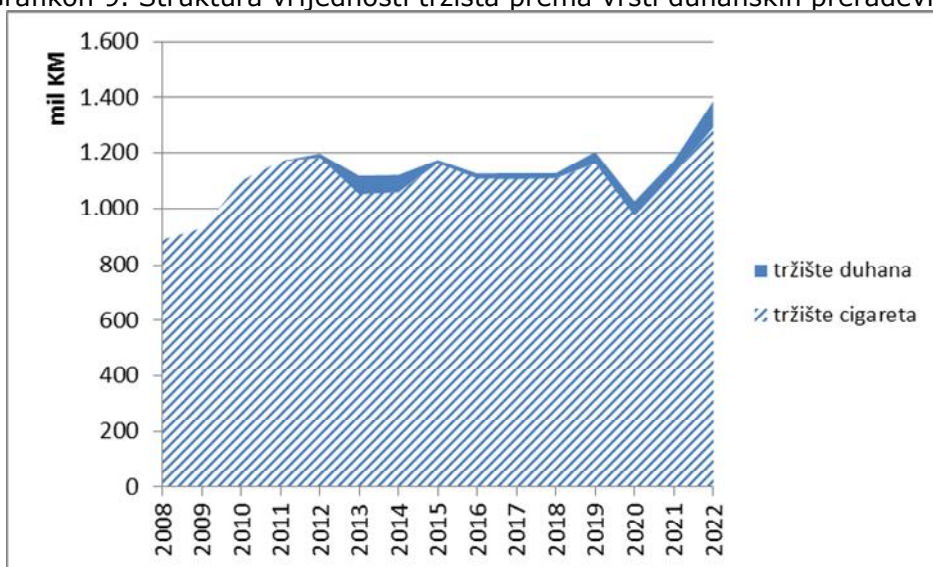

Politika umjernog rasta cijena cigareta u kombinaciji sa relaksiranjem restriktivnih *anti*-COVID mjera dovela je do snažnog rasta potražnje na tržištu duhanskih prerađevina. Kao rezultat, u 2021. tržište cigareta je raslo po stopi od 15,3%, dijelom i zbog niske osnovice u 2020. Međutim, iznenađuje dalji rast tržišta cigareta od 14,9% u 2022. godini, s obzirom na ekonomsku krizu izazvanu ratom u Ukrajini, smanjenu zaposlenost, snažan rast cijena energenata i roba široke potrošnje. Istodobno je udvostručena vrijednost tržišta duhana za pušenje, tako da je rast tržišta duhanskih prerađevina u 2022. iznosio čak 18,3% (Grafikon 9). Rast regularnog tržišta duhana ukazuje na zaokret u poslovnim politikama velikih internacionalnih duhanskih kompanija. U godinama kada je jačala porezna evazija (2013, 2014) domaća duhanska industrija je napravila

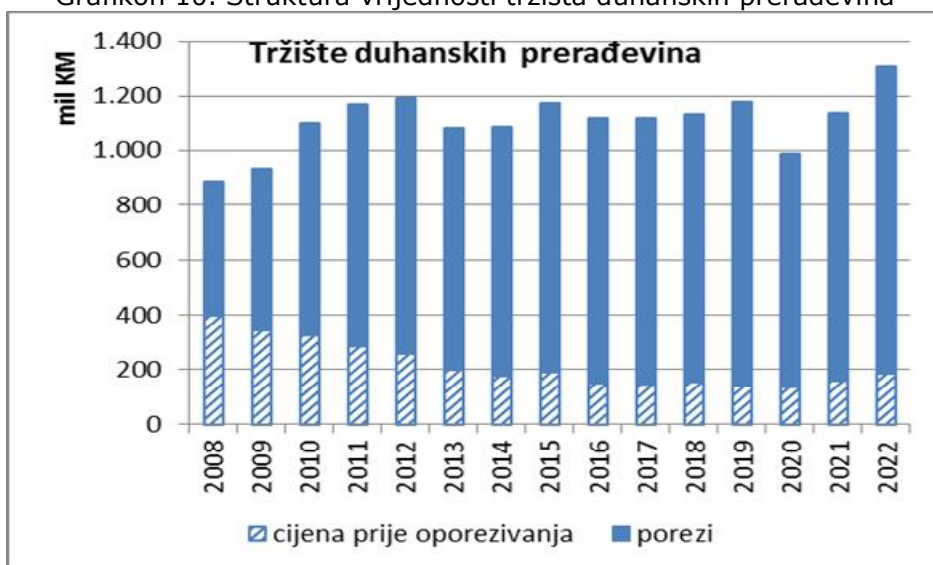
zaokret ka većem plasmanu duhana, a sada su istu politiku nakon smanjenja domaćih kapaciteta preuzeli i uvoznici.

Rast tržišta cigareta nakon izmjena Zakona donio je i poboljšanje strukture prodajne cijene, u smislu rasta cijene prije oporezivanja (koja pored cijene koštanja sadrži i dobit/maržu), i pored rasta udjela poreznih davanja (Grafikon 10). No, već u narednih nekoliko godina došlo je do pada cijene prije oporezivanja u apsolutnom iznosu na razinu iz razdoblja prije izmjena Zakona, a potom i do stagnacije i pada u 2019. (-9,6%) i 2020 (-2,3%). Međutim, promjena politike plasmana kompanija i relaksacija *anti*-COVID mjera je donijela rast cijene prije oporezivanja od 15,3% u 2021. i 16,7% u 2022. godini (Grafikon 10). Izraženo u apsolutnom iznosu, duhanskim kompanijama nakon izmirivanja poreza u 2022. godini je ostalo cca 45 mil KM više nego u, do tada rekordnoj, 2019. godini. Istodobno je država više naplatila 91 mil KM prihoda od trošarina i PDV-a.

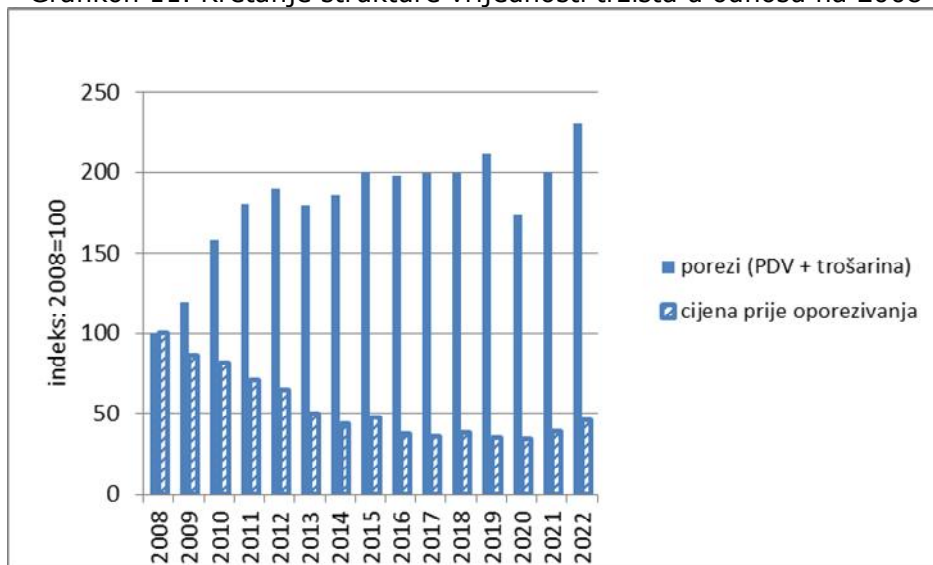
Grafikon 9. Struktura vrijednosti tržišta prema vrsti duhanskih prerađevina

Grafikon 10. Struktura vrijednosti tržišta duhanskih prerađevina

Grafikon 11. Kretanje strukture vrijednosti tržišta u odnosu na 2008

Ipak, i pored pozitivnih trendova, usporedba u odnosu na 2008. godinu, kao posljednje godine pred reformu politike oporezivanja duhanskih prerađevina i usklađivanja sa standardima EU, pokazuje da su prihodi duhanskih kompanija (cijena prije oporezivanja) u 2022. iznosili tek 46% prihoda iz 2008. godine, dok su porezi u strukturi vrijednosti tržišta veći za 131% (Grafikon 11).

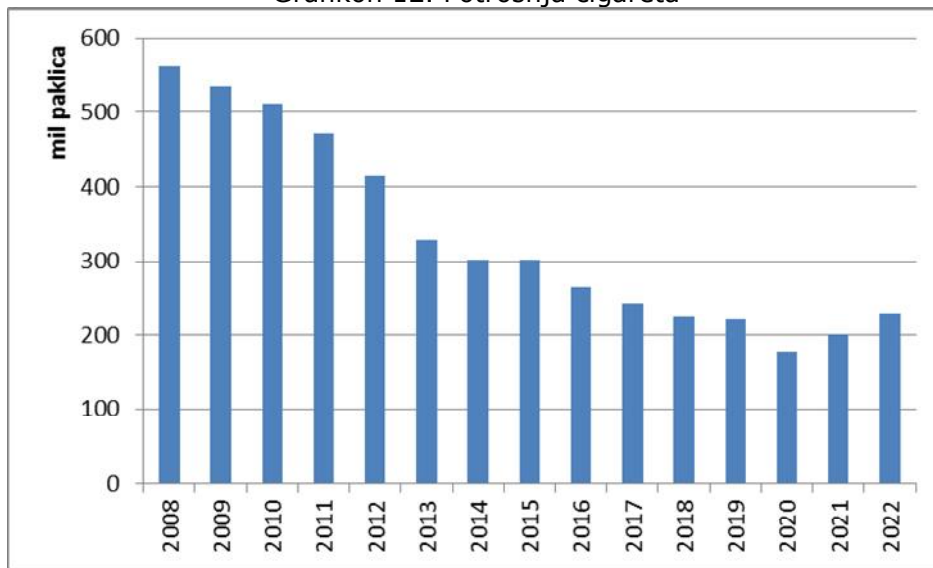
Potrošnja duhanskih prerađevina

Trendovi

Kontinuirani rast maloprodajnih cijena cigareta u BiH od 2009. godine, kao posljedice harmonizacije trošarina sa minimalnim standardima EU, je rezultirao snažnim padom legalne potrošnje cigareta¹⁴ (Grafikon 12). Mjere nove trošarinske politike su za samo pet mjeseci primjene u 2014. stabilizirale pad potrošnje cigareta, a potom i zaustavile u 2015. Međutim, nastavak harmonizacije stope trošarine sa standardima EU je u naredne dvije godine donio snažan pad potrošnje cigareta. Veći pad potrošnje u 2018. je ublažen rastom potrošnje nerezidenata (dijaspore, turista), te prekograničnog i tranzitnog prometa cigareta i ostalih roba u ljetnoj sezoni, podstaknutog nižim cijenama derivata nafte u odnosu na zemlje u okruženju. Segment potrošnje cigareta nerezidenata iz godinu u godinu dobija sve više na značaju, tako da je potrošnja cigareta ponovno stabilizirana u 2019. godini, bez obzira na rast maloprodajnih cijena zbog povećanja specifične trošarine na cigarete. U 2020. godini zabilježen je oštar pad potrošnje cigareta od 20,1%, kao posljedica kumulativnog djelovanja dva faktora - povećanja maloprodajnih cijena, iako nije povećana specifična trošarina na cigarete, i negativnog utjecaja restriktivnih mjera za sprječavanje širenja pandemije COVID-19 virusa u BiH i EU na potrošnju cigareta domicilnog stanovništva i nerezidenata.

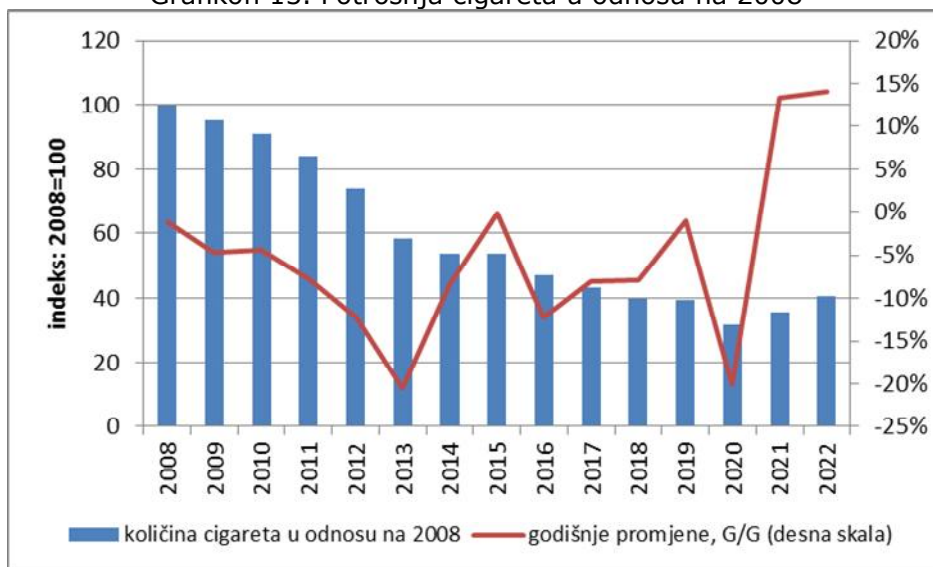
¹⁴ Potrošnja cigareta se u svrhu analize mjeri količinom i strukturom izdanih trošarinskih markica.

Grafikon 12. Potrošnja cigareta

Slabljenje *anti*-COVID mjera relaksiralo je domaću potrošnju cigareta, a ukidanje ograničenja pri ulasku u zemlju je doprinijelo ponovnom rastu potrošnje cigareta od strane nerezidenata. Tako je u 2021. god. ostvaren rast potrošnje cigareta, mjeren brojem izdanih trošarinskih markica, od 13,3%. Trend rasta legalne potrošnje cigareta je nastavljen i u 2022., kad je zabilježen rast od 14,1%, bez obzira na ekonomsku krizu izazvanu rastom cijena energenata, ostalih dobara i usluga zbog rata u Ukrajini. Time je količina potrošnje cigareta izjednačena sa količinom u 2018. godini.

Grafikon 13. Potrošnja cigareta u odnosu na 2008

Iako se bilježi oporavak legalne potrošnje cigareta rast je nedovoljan da bi se dostigla potrošnja prije primjene novog Zakona. Na osnovu usporedbe sa količinom koja je bila oporezovana 2008., tj. prije početka harmonizacije trošarina u BiH, može se zaključiti da je u 2022. godini potrošnja brendiranih cigareta na legalnom tržištu iznosila samo 41% potrošnje iz 2008. godine. U 2020. ostvaren je povijesni minimum od svega 32% potrošnje iz 2008. (Grafikon 13).

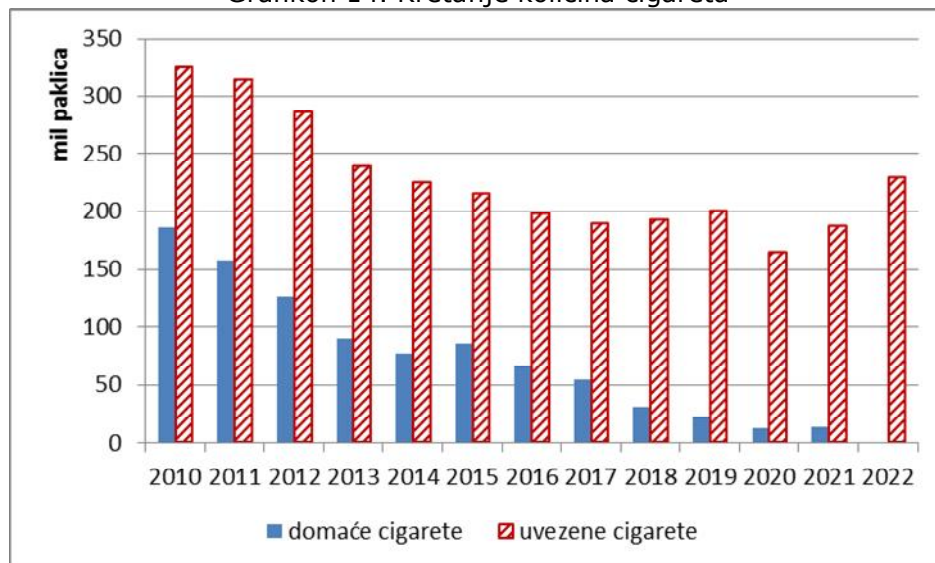
Struktura tržišta

Kontinuirano povećanje trošarina na cigarete imalo je za posljedicu supstituciju cigareta duhanom za pušenje, bilo legalnim ili nelegalnim, sa crnog tržišta. Nelegalna supstitucija cigareta duhanom za pušenje je eskalirala u 2013. godini zbog rastućeg jaza u oporezivanju cigareta u odnosu na poreze na duhan za pušenje, koji nisu bili uključeni u harmonizaciju sa standardima EU. Nova trošarinska politika oporezivanja duhana za pušenje iz 2014. podrazumijevala je drastično inicijalno povećanje trošarina na duhan za pušenje, te kontinuirano usklađivanje sa trošarinama na cigarete u narednim godinama. Drakonski porast poreza na duhan za pušenje rezultirao je velikim padom potrošnje oporezovanog duhana za pušenje u 2015. za 89,4% u odnosu na 2014. Očigledno je da su veliki rast maloprodajnih cijena duhana za pušenje i mjere na suzbijanju nelegalne proizvodnje i prodaje cigareta destimulirale potrošače da kupuju legalni duhan za pušenje, te su se okrenuli potrošnji cigareta.

U narednim godinama zbog povećanja cijena cigareta dolazi do ponovnog snaženja supstitucije cigareta duhanom za pušenje, u čemu je prednjačila potrošnja uvoznog brendiranog duhana za pušenje, pogotovo nakon gašenja domaće proizvodnje. Nakon okončanja privatizacije domaće duhanske industrije drastično se promijenila struktura količina cigareta i duhana stavljenog u promet na tržište BiH na štetu domaće industrije, čija je proizvodnja prvo bila potpuno marginalizirana¹⁵, a potom i ugašena¹⁶.

Grafikon 14. pokazuje strukturu cigareta stavljenih u promet od 2010. godine. Primjetan je pad količina, međutim, pad količina uvezenih cigareta je apsolutnom iznosu i relativno manji nego kod domaćih cigareta. Na koncu su uvozne cigarete u potpunosti apsorbirale domaću proizvodnju cigareta.

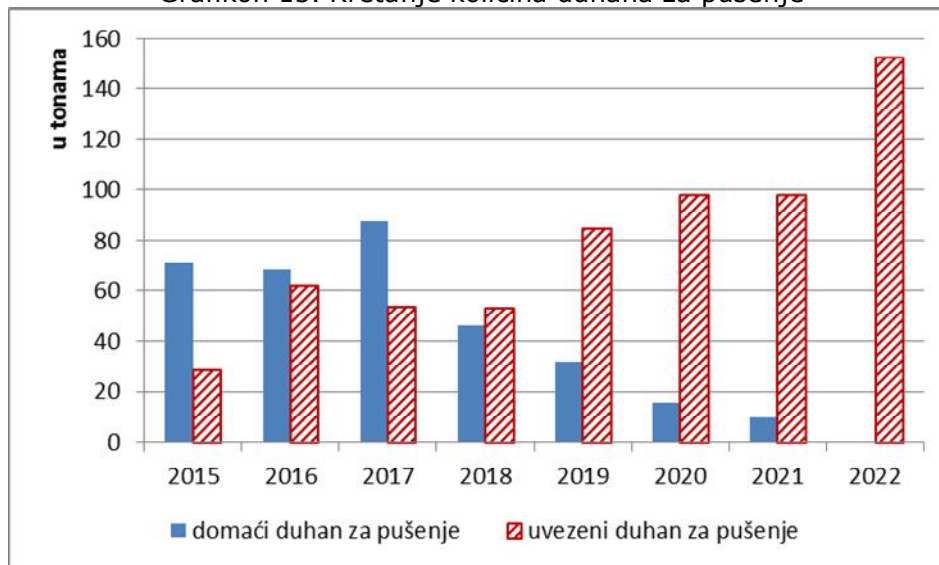
Grafikon 14. Kretanje količina cigareta

¹⁵ FDS

¹⁶ Fabrika duvana u Banjaluci i FDS

Grafikon 15. Kretanje količina duhana za pušenje

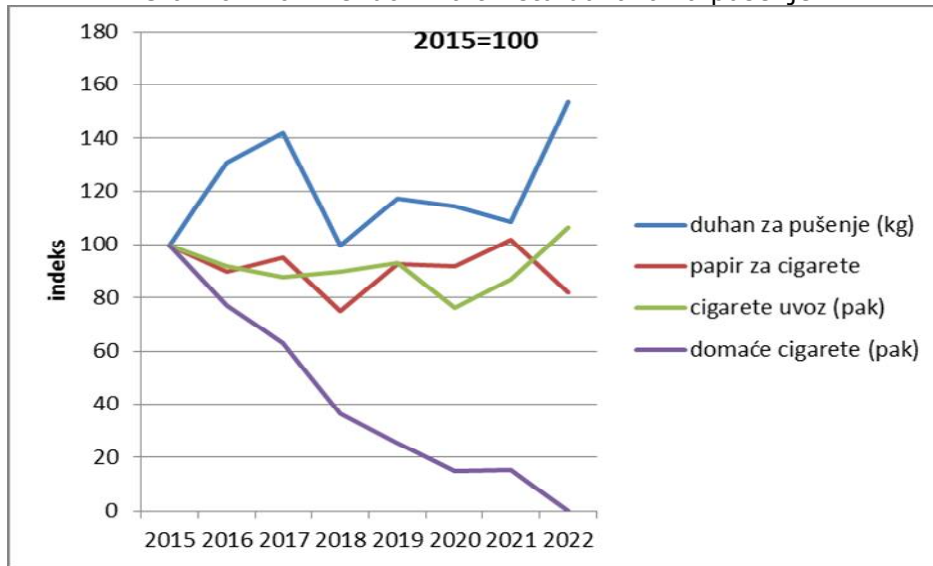

Slični trendovi su zabilježeni i u strukturi duhana za pušenje (Grafikon 15). U vrijeme snažne porezne evazije, prije izmjena Zakona, domaća industrija se fokusirala na prodaju duhana za pušenje, iako prodaja proizvoda niže dodane vrijednosti donosi manje dobiti. Gašenjem domaće proizvodnje potrošnja domaćeg duhana je kompenzirana uvoznim duhanom. Nakon snažnog rasta potrošnje duhana u 2019. godini od 17,1%, pogotovo uvoznog duhana, u naredne dvije godine je zabilježen pad potrošnje. Međutim, u 2022. godini ostvaren je oporavak ovog segmenta tržišta i zabilježen rast od čak 41,5%. Razlog potrošnje duhana za pušenje može biti supstitucija cigareta duhanom za pušenje zbog rasta maloprodajnih cijena cigareta u segmentu najjeftinijih cigareta, koji je u 2022. reduciran na samo 6,9% ukupnog asortimana cigareta (vid. Tabelu 4). U svakom slučaju, promjene u strukturi tržišta duhanskih prerađevina, koje podrazumijevaju rast segmenta duhana za pušenje, za posljedicu imaju manju naplatu prihoda od trošarina i, posljedično, pripadajućeg PDV-a zbog manjeg poreznog opterećenja u odnosu na cigarete, dok migracija na crno tržište duhana podrazumijeva potpuni gubitak trošarina i pripadajućeg PDV-a.

Za analizu rasta crnog tržišta značajni su i podaci o uvozu cigaret-papira koji služi za motanje cigareta. Papirići za motanje cigareta, po svojem načinu pakiranja (u obliku rolni, knjižica i cjevčica), mogu se koristiti kako za strojnu proizvodnju cigareta tako i za ručno motanje.

Grafikon 16 pokazuje da se nakon izmjena Zakona uvoz cigaret-papira smanjio, što se može povezati sa smanjenjem proizvodnje domaćih cigareta. Međutim, u 2020. i 2021. godini ponovno raste uvoz cigaret-papira, čak iznad početne godine za analizu (2015) iako je domaća proizvodnja potpuno ugašena, a prodaja legalnog duhana za pušenje značajno smanjena. Međutim, u 2022. uvoz cigaret-papira je znatno smanjen, čak 16,9% u odnosu na 2021., odnosno 20 indeksnih bodova u odnosu na 2015. Istodobno je snažno povećan uvoz cigareta i duhana za pušenje. Navedeni trendovi bi se mogli objasniti smanjenjem crnog tržišta duhana, u smislu otežanog šverca zbog operativnog djelovanja UNO i ostalih državnih i entitetskih agencija.

Grafikon 16. Trendovi na tržištu duhana za pušenje

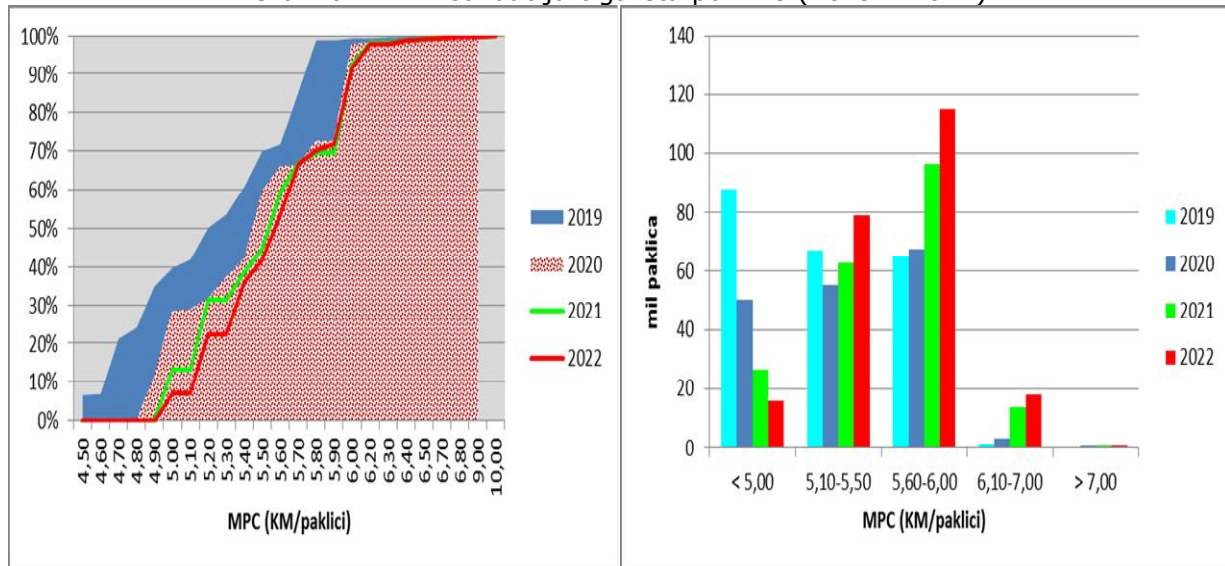

Potrebno je naglasiti da rast uvoza cigaret-papira ne ukazuje samo na veliki obujam supstitucije ručno motanim cigaretama, već i na snažnu nelegalnu domaću proizvodnju neoporezivanih cigareta, koje kompenziraju smanjenje legalne prodaje cigareta. Indikativno je da je uvoz cigaret-papira rastao bez obzira na veliki pad domaće proizvodnje cigareta, do potpunog gašenja proizvodnje. Očigledna diskrepanca između stabilnog trenda kod uvoza cigaret-papira i sve manjih potreba domaće duhanske industrije za uvozom cigaret-papira, do potpunog prestanka nabavke, po svojem obujmu ukazuje ne samo na kupovinu cigaret-papira od strane fizičkih osoba, nego i na nelegalnu proizvodnju cigareta u BiH.

Struktura brendova cigareta

Zbog velikog rasta cijena cigareta, uzrokovanih, na prvom mjestu, rastom specifične trošarine, došlo je do velikih promjena u strukturi cigareta. Smanjen je broj brendova, ukinuta je proizvodnja jeftinijih domaćih brendova, a raspon cijena između najjeftinijih i najskupljih cigareta se smanjio. Iz gornje analize može se zaključiti o značaju cjenovne politike duhanskih kompanija, kako za njihovo poslovanje, tako i za javne prihode. Iznenađuje da su kompanije već prve godine nakon harmonizacije trošarina, kada nije bilo povećanja specifične trošarine, povećale maloprodajne cijene, iako je godinama to bio razlog za osipanje legalne potražnje za cigaretama. Još veće iznenađenje je što je to urađeno kod najjeftinijih brendova. Time je grupacija legalnih potrošača sa najnižim dohocima podstaknuta da pređe na kupovinu na crnom tržištu duhana i cigareta. Analiza distribucije cigareta po MPC pokazuje da je u 2020. došlo do prekompozicije u korist skupljih brendova (Grafikon 17, lijevo). Napuštena je proizvodnja / uvoz najjeftinijih brendova. Zbog sporijeg rasta cijena u 2021. i 2022. godini distribucija po MPC nije značajnije izmijenjena, odnosno, promjene, u vidu rasta cijena najjeftinijeg brenda i pomjeranja cijena brendova navise unutar asortimana srednje i visoke klase cigareta su sporije i manjeg obujma (Grafikon 17, lijevo).

Grafikon 17. Distribucija cigareta po MPC (2019 – 2022)

U konačnici, za četiri godine broj paklica cigareta u najnižoj cjenovnoj grupi (do 5,00 KM) je smanjen za 82%, dok je broj paklica skupljih cigareta (preko 6,00 KM) povećan za enormnih 1155% (Grafikon 17, desno). Najmanje su promjene u broju cigareta niže srednje klase (5,10 – 5,50 KM), gdje je ostvaren rast od samo 18%, dok je broj cigareta više srednje klase (5,60 – 6,00 KM) veći za 77%.

Pomjeranje potrošnje shodno kretanju cijena i preferencija potrošača odrazilo se na strukturu cigareta koje su plasirane na tržištu BiH u posljednje četiri godine (Tabela 4).

Tabela 4: Struktura plasmana cigareta po MPC

MPC (KM)	2019	2020	2021	2022
< 5,00	39,7%	28,4%	13,2%	6,9%
5,10-5,50	30,3%	31,3%	31,5%	34,6%
5,60-6,00	29,4%	38,2%	48,1%	50,2%
6,10-7,00	0,6%	1,8%	6,9%	7,9%
> 7,00	0,1%	0,3%	0,4%	0,4%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Za razliku of 2019. godine, kada se 70% plasmana odnosilo na brendove sa cijenom manjom od 5,50 KM/paklici, u 2022. godini taj udio je svega 41,5%, a dominantni udio od 50,2% čine brendovi sa cijenama od 5,60 do 6,00 KM.

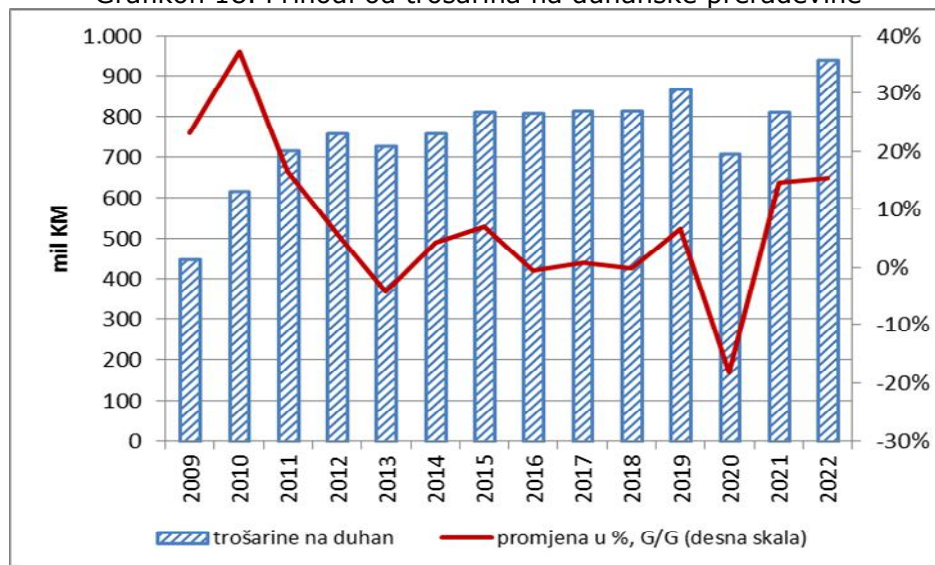
Rezultati analize potvrđuju zaključke dosadašnjih analiza da elastičnost potrošnje cigareta nije homogena kategorija. Na rast cijena više reagira potrošnja jeftinijih brendova, dok je potrošnja skupljih brendova neelastična, jer rast cijena ne samo da nije doveo do pada potrošnje, već je došlo i do rasta.

ANALIZA PRIHODA OD TROŠARINA

Trendovi

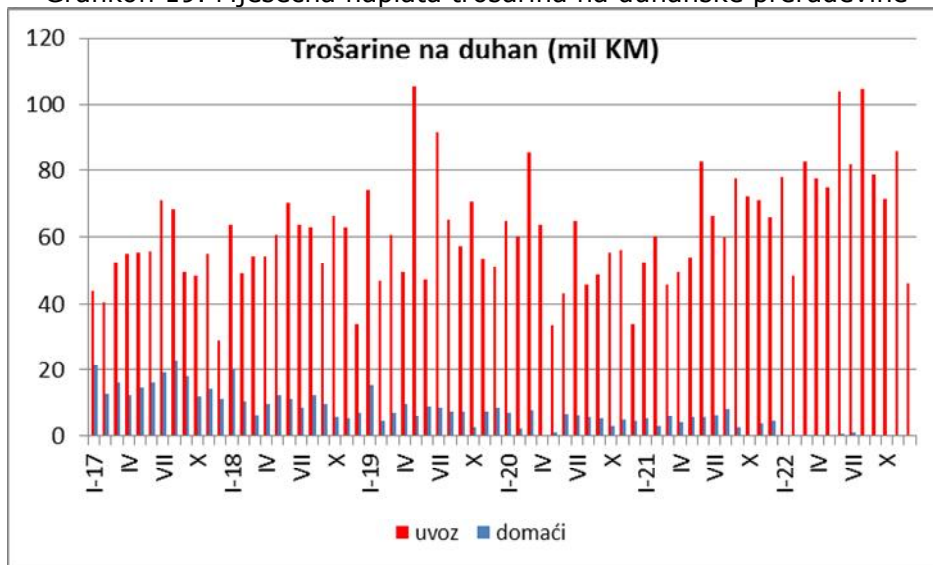
Erozija potrošnje cigareta iznad očekivane odrazila se i na prihode od trošarina. Nakon snažnog rasta prihoda u prvih nekoliko godina harmonizacije trošarina sa standardima EU u 2013. je po prvi put zabilježen pad. To je bio signal za promjenu trošarinske politike kojom bi se trebao smanjiti jaz između više oporezovanih cigareta i manje oporezovanog duhana za pušenje. Nova politika trošarina je dovela do rasta prihoda od trošarina u 2015., no, u naredne tri godine prihodi su stagnerali (Grafikon 18).

Grafikon 18. Prihodi od trošarina na duhanske prerađevine

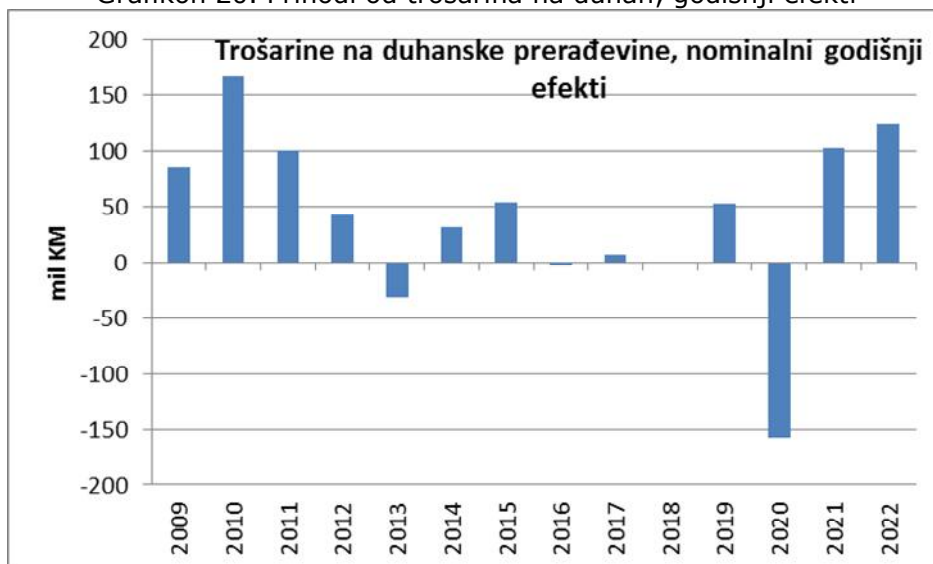

Pod presijom rasta specifične trošarine na cigarete, a u uvjetima sporog rasta ekonomije i agregatne potrošnje, jačanje crnog tržišta duhana i cigareta imalo je negativne posljedice po prihode od trošarina, profitabilnost duhanske industrije i stabilnost tržišta duhanskih prerađevina. Tek je u 2019.g. ostvaren rast prihoda od trošarina od 6,5%, što je do tada predstavljalo povijesni maksimum u apsolutnom iznosu. Rast prihoda u toj godini dijelom je rezultat rasta potrošnje nerezidenata (dijaspore, turista, prekogranične potrošnje), što se vidi po sezonskoj shemi naplate trošarina u kojoj dominiraju ljetni mjeseci, a dijelom preuzimanja većeg broja trošarinskih markica pred konac te godine zbog najavljenog povećanja maloprodajnih cijena cigareta od 01.01.2020. godine, iako je u 2019. okončana harmonizacija trošarina. Imajući u vidu takovu poslovnu politiku lošija naplata trošarina početkom 2020. je bila očekivana, a trendovi su se pogoršali neprilagođavanjem novim okolnostima poslovanja i uvedenim restrikcijama za ulazak nerezidenata i kretanje stanovništva unutar BiH za vrijeme pandemije COVID-19. Nastavak pandemije i pad potražnje su primorali kompanije da korigiraju poslovne planove, što je rezultiralo drastičnim smanjenjem broja izdanih trošarinskih markica i padom prihoda od trošarina u drugom polugodištu 2020. (Grafikon 19). Čak ni najava narednog povećanja maloprodajnih cijena određenih brendova cigareta od 01.01.2021. nije mogla podstaknuti gomilanje zaliha kod potrošača, što je bila praksa prethodnih godina, te je, u konačnici, naplata trošarina na duhanske prerađevine u 2020. godini bila manja za 18,2% u odnosu na 2019. godinu. Gubitak prihoda je bio enorman, čak 157,4 mil KM (Grafikon 20).

Grafikon 19. Mjesečna naplata trošarina na duhanske prerađevine

Grafikon 20. Prihodi od trošarina na duhan, godišnji efekti

Ublažavanje *anti*-COVID mjera je doprinijelo oporavku potrošnje nerezidenata, što se odrazilo i na naplatu prihoda od trošarina na duhanske prerađevine u 2021. Iako je ostvaren suficit prihoda od trošarina od 102 mil KM u odnosu na 2020. (Grafikon 20) ipak nije dostignuta rekordna naplata trošarina iz 2019. Veći oporavak potrošnje nerezidenata (dijaspora, turisti, građani BiH na privremenom radu u inozemstvu) nije mogao biti postignut, pa tako ni dostignuti prihodi iz 2019. (Grafikon 18). Razlog je bio zadržavanje restriktivnih mjera pri povratku državljana EU (karantene i dr.), ali i ostali faktori koji negativno utječu na potrošnju duhanskih prerađevina iz BiH, poput ograničenja količine cigareta koja se može unijeti u EU i ograničenja u pograničnom prometu sa Hrvatskom. Konačno, očigledno je da je određeni dio potrošnje cigareta trajno izgubljen zbog odlaska velikog broja državljana BiH posljednjih godina.

Naplata prihoda od trošarina na duhanske prerađevine premašila je rekordnu naplatu iz 2019. tek 2022. godine, kada je ostvarena stopa rasta od 15,4% u odnosu na 2021., odnosno 8% u odnosu na 2019. (Grafikon 18). Politika ekonomije obujma, koju su vodile dvije vodeće multinacionalne duhanske korporacije u BiH, uz umjereni rast cijena, je, i pored rasta troškova inputa u vrijeme

ekonomske krize izazvane ratom u Ukrajini, donijela dodatne prihode, kako duhanskoj industriji, tako i prihoda od trošarina i pripadajućeg PDV-a. Važan faktor koji je koncem 2022. determinirao ukupnu stopu rasta prihoda od trošarina u toj godini je bio moment promjene režima naplate trošarina. Izmjene Zakona o trošarinama, koje su stupile na snagu 06.08.2022., sa odloženom primjenom zbog potrebe za izmjenama provedbenih propisa, podrazumijevale su promjenu načina plaćanja trošarina. Umjesto u momentu preuzimanja trošarinskih markica trošarine se trebaju plaćati pri uvozu, sukladno rokovima plaćanja carinskog duga. Navedena promjena u prvi mah proizvodi vakuum u naplati trošarina od najmanje mjesec dana, ovisno o tome koliki je vremenski razmak između preuzimanja markica i uvoza cigareta. S obzirom na složenost procedure usvajanja provedbenih propisa¹⁷ prilikom revidiranja projekcija prihoda od neizravnih poreza u listopadu 2022. Odjeljenje je pretpostavilo da će se novi režim naplate trošarina primjenjivati od 2023. godine, što se, u konačnici, i potvrdilo. U očekivanju primjene novog režima duhanske kompanije su koncem 2022. promijenile uobičajenu dinamiku preuzimanja trošarinskih markica, smanjenjem broja tranši i produžavanjem vremenskog razmaka između njih. Može se pretpostaviti da su kompanije interno preraspodijelile raspoložive zalihe cigareta u maloprodaji, prebacujući ih iz mjesta sa manjom potražnjom na mjesta sa većom potražnjom, omogućivši kontinuitet prodaje. Sve je to rezultiralo manjom naplatom trošarina u prosincu 2022., tako da se dio očekivanih gubitaka prihoda od trošarina, koji su planirani u siječnju 2023., prelio u 2022., umanjujući ukupan rast trošarina na duhanske prerađevine u 2022.

Struktura prihoda od trošarina

Struktura prihoda od trošarina može se promatrati po osnovu tri kriterija. Prvi kriterij jeste način na koji se iskazuje osnovica (*ad valorem* vs specifična), drugi prema vrsti duhanskih prerađevina (cigarete vs duhan za pušenje), a treći je prema podrijetlu duhanskih prerađevina, odnosno mjestu proizvodnje (uvoz vs domaće).

Struktura prihoda od trošarina prema osnovici

Oporezivanje duhanskih prerađevina trošarinom je specifično u odnosu na ostale trošarinske proizvode, jer se oporezuju složenom stopom trošarine, koju čine *ad valorem*¹⁸ i specifična¹⁹ trošarina. Moguće je analizirati strukturu prihoda od trošarina razdvajajući *ad valorem* komponentu, koja se računa primjenom propisane stope od 42% na maloprodajnu cijenu u koju su uključeni svi porezi, i specifičnu komponentu, koja je utvrđena 2009. Zakonom, a poslije odlukama Upravnog odbora UNO, u novčanom iznosu za paklicu cigareta (20 kom) ili za 1.000 cigareta, što je standard EU.

Specifična trošarina na cigarete je uvedena od 01.07.2009. u sistem oporezivanja trošarinom, dok je na duhan za pušenje uvedena izmjenama Zakona 01.08.2014. Inicijalno uvođenje specifične trošarine, a, potom, njeno kontinuirano povećanje od 2010. od 0,15 KM/paklici godišnje dovelo je do rasta prihoda od trošarina (Grafikon 21), ali i maloprodajnih cijena, što je proizvelo pad potrošnje cigareta. Pad potrošnje cigareta je nakon nekoliko godina rasta prihoda neutralizirao rast specifične trošarine, tako da rast poreznog opterećenja ne samo da više nije donosio dodatne prihode, nego su 2013. prihodi od trošarina pali, kako ukupni, tako i prihodi od specifične trošarine (Grafikon 22). Nakon izmjena Zakona efekti na povećanju stope trošarine su kompenzirali efekte pada potrošnje na naplatu specifične trošarine sve do pojave pandemije u 2020. Međutim, budući

¹⁷ Za provedbu izmjena Zakona o trošarinama („Službeni glasnik BiH“ br. 50/2022) bilo je potrebno izmijeniti nekoliko pravilnika u složenoj proceduri koja podrazumijeva javne konsultacije, usvajanje od strane UO UNO i objavu u Službenom glasniku BiH.

¹⁸ *Ad valorem* porezi su porezi kod kojih se osnovica iskazuje u novčanim jedinicama. Nazivaju se još i porezima po vrijednosti. Budući da se porezna obveza utvrđuje kao postotak od osnovice iskazane u novčanim jedinicama *ad valorem* porezi se nazivaju i proporcionalnim porezima, mada se mogu primjenjivati i skale stopa na određeni iznos osnovice (progresivno oporezivanje).

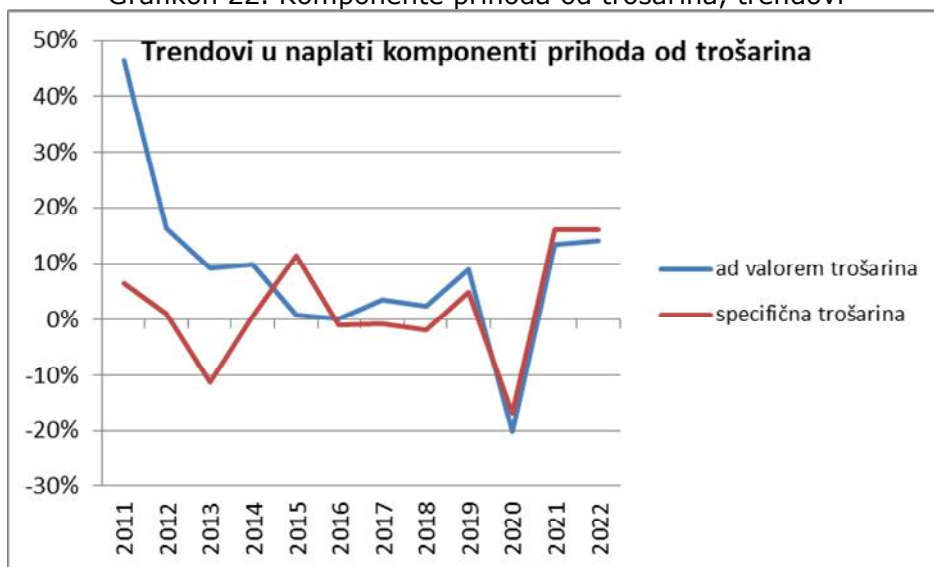
¹⁹ Specifični porezi su porezi kod kojih se porezna osnovica iskazuje u mjernim jedinicama (u kilogramima, komadima, litrima, stupnju alkohola i sl.). Porezna stopa je u stvari apsolutni iznos po jedinici mjere.

da u toj godini nije bilo povećanja specifične stope trošarina naplata specifične komponente je isključivo ovisila o kretanju potrošnje cigareta, tako da je veliki pad potrošnje donio pad prihoda od specifične trošarina od čak 20% (Grafikon 22). U posljednje dvije godine, oporavkom potrošnje prihodi od specifične trošarina su porasli i premašili iznos naplaćen u, do tada, rekordnoj 2019. godini za 12,2%, kao posljedica ekonomije obujma uz umjereni rast cijena. S obzirom da ne postoje eksterni poticaji iz EU za povećanje specifične trošarina, u budućnosti bi rast potrošnje, zbog očekivanog rasta ekonomije i dohotka, trebao dovesti do rasta specifične komponente prihoda od trošarina.

Grafikon 21. Struktura prihoda od trošarina s obzirom na utvrđivanje osnovice

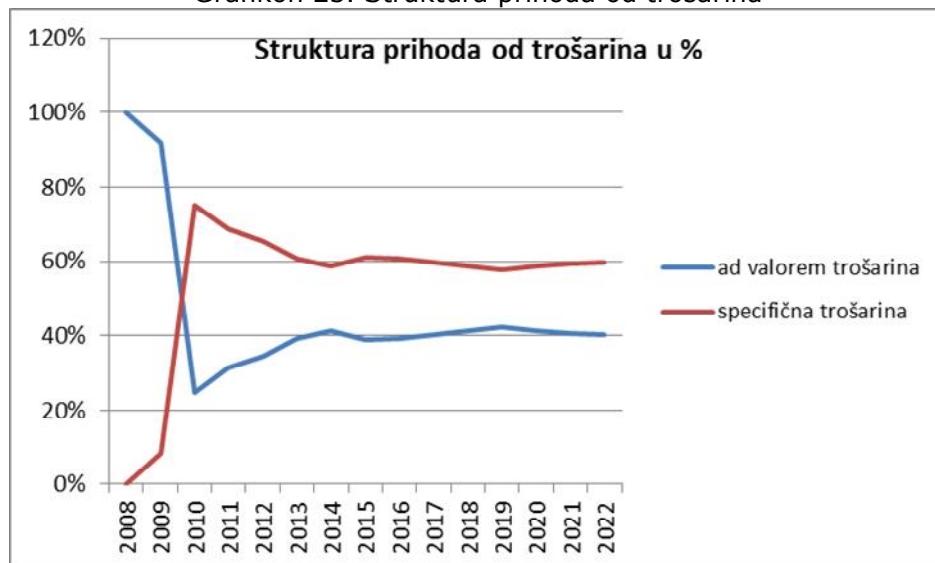
Grafikon 22. Komponente prihoda od trošarina, trendovi

S druge strane, kretanje naplate *ad valorem* trošarina je determinirano rastom vrijednosti tržišta cigareta, odnosno trendovima kod maloprodajnih cijena cigareta i potrošnje. U prvim godinama harmonizacije trošarina rast *ad valorem* komponente prihoda od trošarina je pratio rast specifične komponente, te se može zaključiti da pad potrošnje nije ugrozio naplatu *ad valorem* trošarina i pored rasta maloprodajnih cijena (Grafikon 21). Međutim, zbog eskalacije crnog tržišta 2013. pad potrošnje cigareta je umanjio efekte rasta maloprodajnih cijena, što je dovelo do usporavanja

stope rasta *ad valorem* trošarine sve do nultog rasta u 2016. (Grafikon 22). Nakon izmjena Zakona i obuzdavanjem crnog tržišta oporavila se potrošnja cigareta, što je uz rast cijena donijelo i rast *ad valorem* komponente prihoda od trošarina do 2019. Međutim, pojava pandemije je u velikoj mjeri pogodila potražnju za cigaretama, što je, uz rast maloprodajnih cijena, dovelo do velikog pada naplate *ad valorem* trošarine. Ipak, oporavak prodaje cigareta u posljednje dvije godine, čak i uz skroman rast maloprodajnih cijena, bio je dostatan da razina *ad valorem* prihoda od trošarina premaši rekordnu naplatu u 2019. za 3,2%. U budućnosti bi, uz nepromijenjenu stopu *ad valorem* trošarine, umjereni rast maloprodajnih cijena i rast potrošnje cigareta, zbog očekivanog rasta ekonomije i dohotka, trebali dovesti do rasta *ad valorem* komponente prihoda od trošarina.

Grafikon 23. Struktura prihoda od trošarina

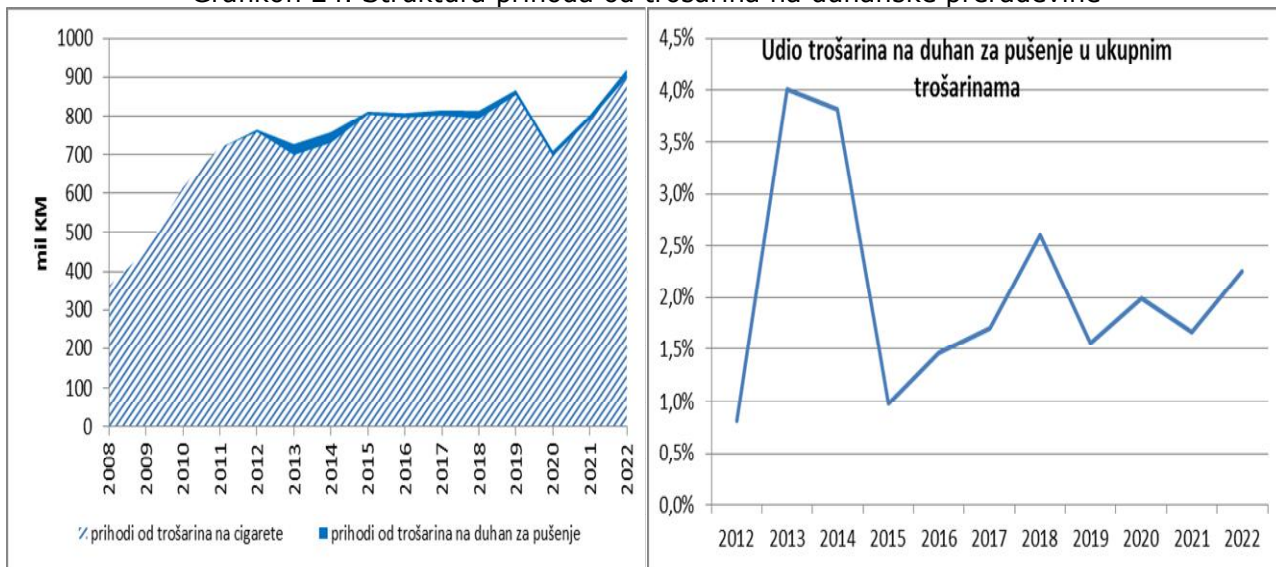
Struktura prihoda od trošarina (Grafikon 23) pokazuje dominaciju specifične komponente na razini 60% ukupnih prihoda od trošarina na duhanske prerađevine. Prije stupanja na snagu novog Zakona duhanske prerađevine (cigarete, duhan za pušenje, cigare i cigarilosi) su se oporezovali samo *ad valorem* trošarinom (vid. Grafikon 21, 2008). Iz tog razloga u početku je udio *ad valorem* trošarine u strukturi prihoda od trošarina na duhanske prerađevine bio 100%. Kontinuiranim rastom specifične trošarine, koja je identična kako za jeftine tako i za najskuplje cigarete, rast maloprodajnih cijena jeftinijih brendova je bio mnogo viši od rasta skupljih cigareta. Kao posljedica specifične trošarine došlo je do eliminacije jeftinijih brendova cigareta i sažimanja cjenovnog raspona asortimana cigareta između najjeftinijih i najskupljih cigareta, pogotovo nakon gašenja domaće proizvodnje, čiji su brendovi, uglavnom, bili jeftiniji od uvoznih. Eliminacija jeftinijih brendova cigareta je pozitivan rezultat trošarinske politike i iz ugla zdravstvene politike, budući da se za jeftinije cigarete koristi duhan lošije kvalitete. Međutim, negativna strana specifične komponente prihoda od trošarina jeste gubitak realne vrijednosti prihoda u vrijeme inflacije, kao što je bio slučaj u 2022., za razliku od komponente *ad valorem* trošarine koja prati nominalne trendove u ekonomiji.

Struktura prihoda od trošarina prema vrsti duhanskih prerađevine

Za analizu efekata mjera nove trošarinske politike značajna je i analiza strukture prihoda od trošarina prema vrsti duhanskih prerađevina (Grafikon 24, lijevo). Radi se o trošarinama koje se ubere na cigarete i na duhan za pušenje kao supstitut. Maksimalni udio prihoda od trošarina na duhan za pušenje je ostvaren u 2013., kada je došlo do snažne migracije potrošača cigareta na segment duhana za pušenje. Mjere nove trošarinske politike su dovele do smanjenja prihoda od trošarina na duhan za pušenje na svega 1% ukupno naplaćenih prihoda. Rast trošarinskog opterećenja cigareta u naredne dvije godine podstaknuo je korištenje duhana za pušenje i pored

činjenice da je iz godine u godinu, prema novoj politici, raslo i trošarinsko opterećenje te grupacije duhanskih prerađevina, a time i udio u ukupno naplaćenim trošarinama, ali sa usporenim trendom rasta. Oporavkom tržišta duhana nakon pandemije ponovno je ojačao segment duhana za pušenje, ali, u osnovi, radi se o niskom udjelu koji ne može determinirati ukupne trendove u naplati trošarina na duhanske prerađevine (Grafikon 24, desno).

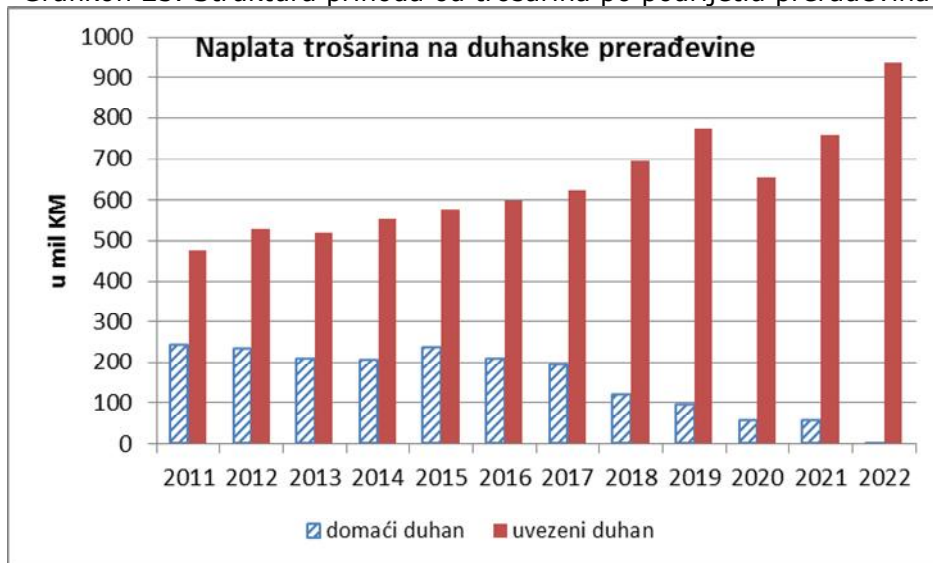
Grafikon 24. Struktura prihoda od trošarina na duhanske prerađevine

Struktura prihoda od trošarina prema podrijetlu duhanskih prerađevina

Treći pristup analizi strukture prihoda od trošarina na duhanske prerađevine podrazumijeva razlučivanje trošarina naplaćene na uvezene duhanske prerađevine od prihoda od trošarina naplaćenih na domaće duhanske prerađevine. Analiza strukture naplaćenih prihoda od trošarina ukazuje na rastući trend kod naplaćenih trošarina na uvezene prerađevine, te pad naplaćenih prihoda na domaće duhanske prerađevine, sve do potpunog nestanka domaće proizvodnje cigareta i duhana za pušenje (Grafikon 25).

Grafikon 25. Struktura prihoda od trošarina po podrijetlu prerađevina

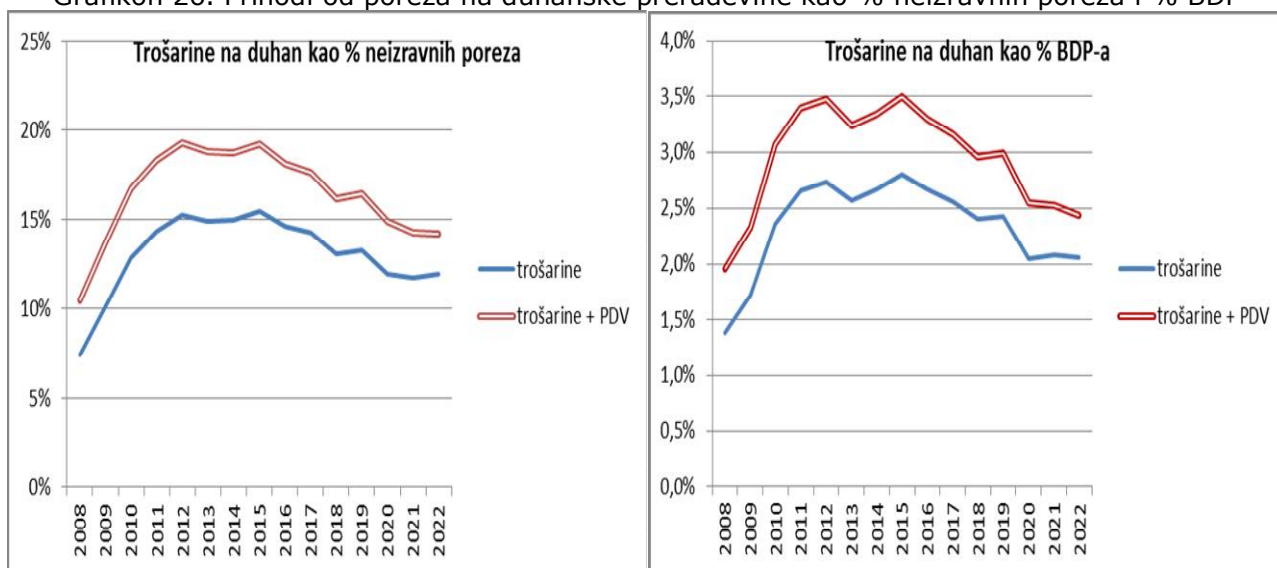
Uvoznici su svoju tržišnu ekspanziju u BiH vršili na račun domaće duhanske industrije. Međutim, prekompozicija unutar tržišta ima svoje granice, koje odgovaraju potpunom gašenju domaće proizvodnje.

Značajnost prihoda od trošarina

Prihodi od trošarina na duhanske prerađevine u svim ekonomijama predstavljaju izdašan izvor prihoda budžeta. U BiH prihodi od trošarina na duhan su do primjene novog Zakona imali udio u ukupnim neizravnim porezima 7%-8%. Početak harmonizacije sa standardima EU doveo je rasta naplate prihoda od trošarina, a time i do povećanja značajnosti prihoda od trošarina na duhan.

Rast prihoda od trošarina na duhanske prerađevine u prvim godinama harmonizacije sa standardima EU je povećao udio u neizravnim porezima na maksimalnih 15,4% 2015.g. U 2019. godini, u kojoj je naplaćen najveći iznos prihoda do tada, udio je bio 13,3%. Može se zaključiti da su prihodi od neizravnih poreza posljednjih godina brže rasli od naplate trošarina na duhanske prerađevine, a glavni razlog je povećanje stope namjenske putarine od 01.02.2018. godine. U 2021. udio prihoda od trošarina na duhanske prerađevine je pao na svega 11,7% (Grafikon 26, lijevo). Udio trošarina na duhan ne ovisi samo o naplati trošarina, već i o tempu rasta ostalih prihoda, na prvom mjestu PDV-a, koji povećavaju osnovicu za usporedbu. Ukoliko se uključe i pripadajući prihodi od PDV-a, koji se ubiru na duhanske prerađevine, udio prihoda koji se ubiru od potrošača cigareta i duhana u BiH u razdoblju 2011-2016 iznosio je oko 19% prihoda od neizravnih poreza, ali je u posljednje tri godine pao ispod 15% (Grafikon 26, lijevo, "trošarine+PDV").

Grafikon 26. Prihodi od poreza na duhanske prerađevine kao % neizravnih poreza i % BDP

Izvor: Podaci o BDP – Agencija za statistiku BiH

Mjerenom % BDP, trošarinsko opterećenje duhanskih prerađevina je poraslo sa 1,4% BDP, koliko je iznosilo 2008., na maksimalnih 2,8% BDP u razdoblju 2012-2015. U 2019. trošarinsko opterećenje je iznosilo 2,4% BDP, a u posljednje tri godine oko 2% BDP (Grafikon 26, desno). Ukupan udio poreza na duhanske prerađevine (trošarine + PDV) u poreznoj strukturi mjereno % BDP kretao se od maksimalnih 3,5% BDP 2012., a od tada je u stalnom padu i u 2022. godine iznosio je 2,4% BDP (Grafikon 26, desno, "trošarine+PDV").

FAKTORI NAPLATE TROŠARINA NA DUHANSKE PRERAĐEVINE

U prethodnoj analizi za 2009-2020. godine pobrojani su faktori koji su determinirali naplatu trošarina na duhanske prerađevine u vrijeme harmonizacije trošarina sa minimalnim standardima EU. Neki od njih utjecali su na naplatu i u protekle dvije godine.

Posljednjih nekoliko godina uočava se velika ovisnost naplate trošarina na duhanske prerađevine o potrošnji nerezidenata. Radi se o osobama koje pripadaju dijaspori, koji posjećuje rođake u BiH najčešće ljeti i u vrijeme vjerskih i novogodišnjih praznika, turistima u svim kategorijama turizma (vjerski, zimski/ljetni turizam, raftinzi i dr.), turisti u tranzitu prema Jadranskom moru, osobe koje žive u pograničnom pojasu prema Hrvatskoj, te malogranična potrošnja osoba koje žive neposredno uz granicu sa BiH. Treba imati u vidu da je i značajan dio domaće potrošnje duhanskih prerađevina do sada bio financiran neizravno iz doznaka iz inozemstva.

Drugi faktor predstavljaju emigracije stanovništva, koja se nastavlja nesmanjenim intenzitetom nakon okončanja pandemije koronavirusa. U prethodnoj analizi, na bazi podataka o izdanim boravišnim dozvolama u EU za osobe iz BiH, procijenjen je gubitak od 18 mil KM prihoda godišnje (trošarina + pripadajući PDV), pod pretpostavkom da barem 10% osoba koje su napustile BiH su bile pušači. S obzirom da se radi o prvi put izdanim dozvolama za rad i boravak, gubici su mnogo veći i iz godine u godinu se povećavaju, jer kumulativ osoba koje produžavaju boravak konstantno raste.

Pandemija COVID-19 je ostavila trajne posljedice po zdravlje velikog broja osoba, među kojima je značajan broj su bili pušači. Ne postoje procjene rasta oboljelih od respiratornih bolesti koje su posljedica koronavirusa. U svakom slučaju, odustajanje od pušenja donosi gubitak prihoda od trošarina i pripadajućeg PDV-a.

U prethodnoj analizi apostrofirano je značaj eksternih ograničenja potrošnje cigareta, kao faktora koji će negativno utjecati na naplatu prihoda od trošarina i pripadajućeg PDV-a u budućnosti. Ograničenja koje je nametnula EU od 2021. (unos samo dvije paklice cigareta po osobi bez plaćanja PDV-a i trošarina) značajno smanjuju unos cigareta kupljenih u BiH od strane dijaspore i turista koji se vraćaju u zemlju prebivališta, turista u tranzitu, građana BiH na radu u EU i ostalih nerezidenata koji izlaze iz BiH. Ulaskom Hrvatske u Šengen granične kontrole su pooštrene i na južnoj granici BiH prema Hrvatskoj, što dalje pogoršava potrošnju cigareta nerezidenata u BiH, a time i ugrožava naplatu trošarina.

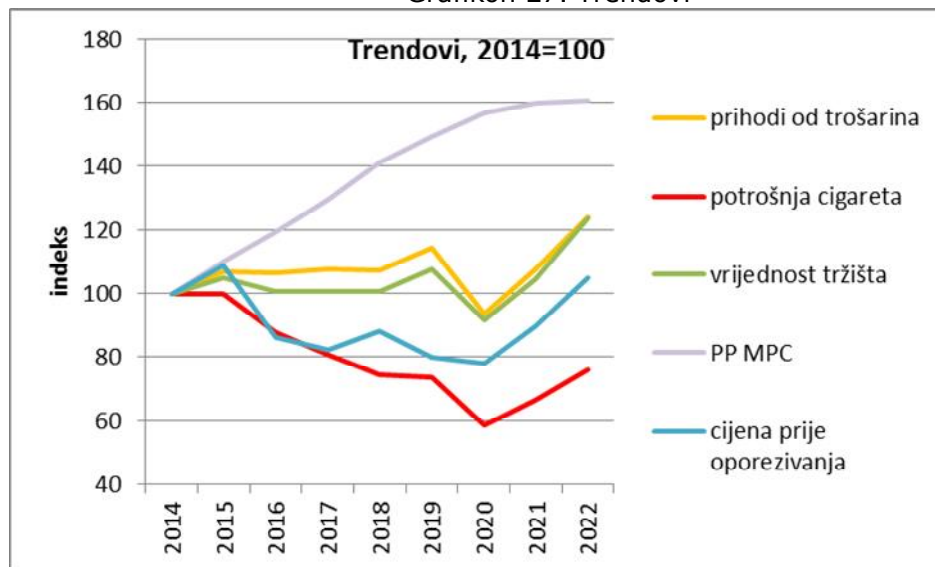
ZAKLJUČCI

Analiza politike, trendova na tržištu i prihoda od oporezivanja duhanskih prerađevina u razdoblju 2021-2022. pokazala je sljedeće:

- Nakon velikog pada potrošnje cigareta u pandemijskoj 2020. godini, i, posljedično, velikog pada naplate prihoda od trošarina, tržište duhanskih prerađevina se 2021. i 2022. godine oporavilo u svim segmentima;
- Rast maloprodajnih cijena cigareta u prethodne dvije godine je bio jako skroman u usporedbi sa rastom cijena ostalih dobara i usluga. Pogotovo je to slučaj u 2022. godini, u kojoj je, i pored visokog rasta cijena energenata i ostalih inputa zbog rata u Ukrajini, rast prosječne ponderirane maloprodajne cijene iznosio svega 0,7%. To je pogodovalo ostvarenju efekata ekonomije obujma – rastu prodaje i povećanju dobiti;

- Struktura prodaje cigareta u BiH u velikoj mjeri ovisi o eksternoj potražnji nerezidenata, što se u vrijeme pandemije pokazalo slabom točkom naplate trošarina, ali i ukupnih neizravnih poreza;
- Emigracija iz BiH radnosposobnog stanovništva i članova porodica negativno utječe kako na naplatu trošarina na cigarete, tako i na ukupnu naplatu neizravnih poreza, jer se trajno gube prihodi od trošarina i PDV-a;
- Eksterna ograničenja potrošnje koje nameću zemlje u okruženju i članice EU u pogledu količine cigareta koaj se može unijeti u EU ima negativan utjecaj na prodaju cigareta u BiH i naplatu prihoda od trošarina i PDV-a.

Grafikon 27. Trendovi

Grafikon 27 pokazuje efekte umjerene cjenovne politike duhanskih kompanija u vrijeme mirovanja specifične trošarine u posljednje dvije godine. Umjereni rast maloprodajnih cijena u vrijeme *post-COVID* oporavka ekonomije, proizveo je efekte ekonomije obima: rast potrošnje cigareta i još veći rast vrijednosti tržišta cigareta. Cijena prije oporezivanja, koja pokriva troškove duhanskih kompanija i osigurava dobit/maržu, također je porasla za više od 20 indeksnih bodova i približava se razini iz 2015. Konačno, ostvaren je i rekordni rast prihoda od trošarina. Sve to ukazuje na zaključak da, u osnovi, naplata najmanje 1,12 mlrd trošarina i pripadajućeg PDV-a, koliko je naplaćeno u 2022., ovisi o poslovnim politikama dvije multinacionalne duhanske korporacije. Pokazalo se da stabilna politika oporezivanja ipak nije od presudnog značaja za stabilnost naplate prihoda od trošarina na duhanske prerađevine, a time i neizravnih poreza, upravo zbog nepredvidivih politika kompanija. **Analiza je pokazala da su snažne oscilacije naplate u vrijeme mirovanja trošarinske politike u BiH, bez obzira na djelovanje eksternih faktora (pandemija, rat u Ukrajini), velikim dijelom produkt poslovnih politika duhanskih korporacija i njihovog prilagođavanja nastalim izazovima iz okruženja.**

Potrošnja derivata nafte u razdoblju I-VI 2023. godine

Pripremila: Aleksandra Regoje (stručni savjetnik – makroekonomista)

Uvod

U prvom polugodištu 2023. godine prikupljen je skoro identičan iznos prihoda od trošarina na derivate nafte i putarine zajedno kao u prvom polugodištu prethodne godine, pri čemu je naplata trošarina u istom razdoblju pala za 2,3% a naplata putarine porasla za 1,8%. Zanimljivo je da je u prvom kvartalu zabilježen pad ovih prihoda (trošarina na derivate nafte + putarina) od 6,8%, a u drugom kvartalu rast po približno istoj stopi (+6,6%), u odnosu na odgovarajuće kvartale prethodne godine.

Iako je potrošnja derivata nafte cjenovno neelastična²⁰, snažne turbulencije cijena u proteklom razdoblju su zajedno sa kretanjima relevantnih makroekonomskih indikatora odredile potrošnju derivata nafte na tržištu BiH, a time i prikupljene prihode po osnovu trošarina, putarine i pripadajućeg PDV-a, koji imaju značajan udio u ukupnim prihodima od neizravnih poreza. Faktori koji određuju cijene derivata na tržištu BiH su prvenstveno cijene sirove nafte, trgovačke marže te visine poreznih stopa. Porezne stope na derivate nafte se nisu mijenjale od veljače 2018. godine, a trgovačke marže su ograničene odlukama entitetskih vlada iz travnja 2021. godine. Ono što je odredilo turbulencije u cijenama derivata nafte u BiH su svakako turbulencije na tržištu sirove nafte.

U nastavku ćemo vidjeti da su u razdoblju od siječnja do konca lipnja 2023. tjedne cijene dizel goriva na tržištu BiH opale za oko 0,4 KM/l. Iako se radi o visokom cjenovnom rasponu koji je zasigurno imao efekte na potrošnju derivata nafte, treba naglasiti da je on ipak značajno manji u odnosu na kolebanja u istom razdoblju prethodne godine kada je razlika između maksimalne i minimalne tjedne cijene dizel goriva iznosila visokih 1,3 KM/l. U prilogu je obrazloženo koji su faktori, osim trenda pada cijena u prvom polugodištu 2023. godine, doveli do suprotnih predznaka stopa rasta naplate prihoda od trošarina i putarine u prvom i drugom kvartalu tekuće godine.

U prvom dijelu priloga je prikazana dinamika cijena dizel goriva BiH, kao i faktora koji su je odredili (cijene sirove nafte i cijene na uvozu u BiH). U drugom dijelu je prikazana potrošnja derivata nafte po vrstama promatrana po polugodištima, a u trećem dijelu po kvartalima. U četvrtom dijelu analizirani su naplaćeni prihodi od trošarina na derivate nafte i putarine na JR Uprave za neizravno oporezivanje BiH (UNO) u prvom polugodištu 2023. godine.

I Cijene derivata nafte na tržištu BiH

Cijene sirove nafte

Na osnovu podataka Američke uprave za energetske informacije²¹ na Grafikonu 1 (lijevo) su prikazane mjesečne cijene sirove nafte tipa Brent²² u razdoblju od I-2019 do VI-2023. Cijene sirove nafte su bile relativno stabilne u 2019. godini, a kretale su se u rangu od 59,0 do 71,3 dolara po barelu. U razdoblju nakon 2019. godine su značajno varirale. U 2020. godini su zbog efekata pandemije virusa korona imale ogromne fluktuacije. U siječnju 2020. godine su iznosile 63,7 dolara po barelu, što je najviša cijena tijekom godine, dok su u mjesecu travnju iste godine godine pale na svega 18,4 dolara po barelu, što je najniža vrijednost nakon 1999. godine. Do

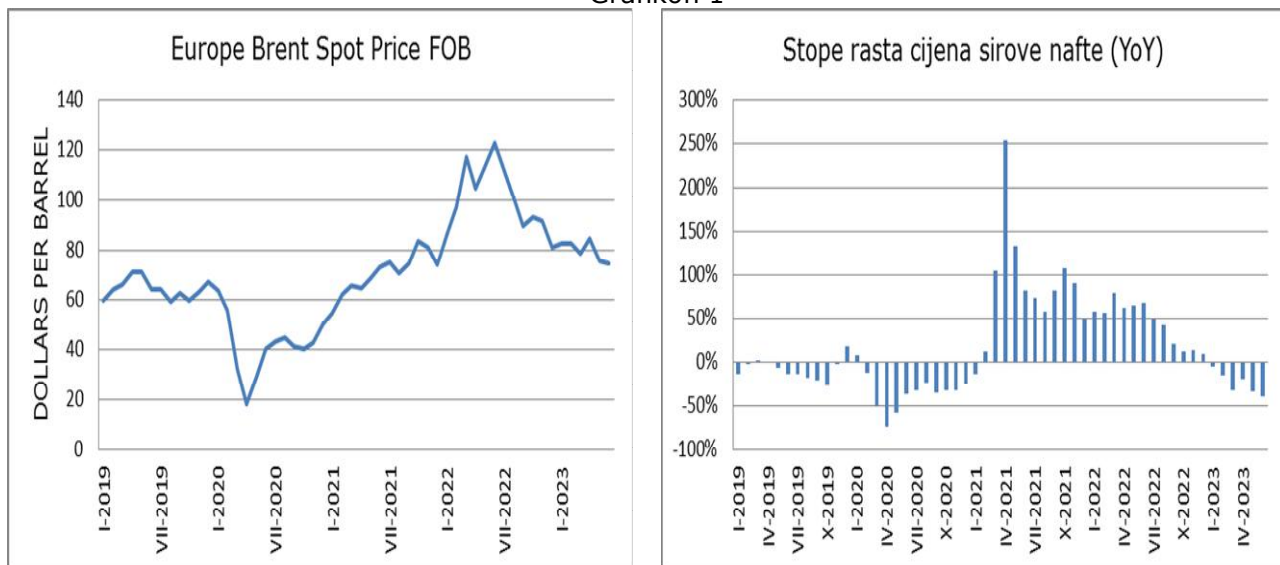
²⁰ U analizi predstavljenoj u OMA Biltenu br. 205-206 je na osnovu modela višestruke regresije i formule za izračun elastičnosti potražnje zaključeno je da je prosječna elastičnost potražnje za derivatima nafte (dizel i benzin) u BiH u razdoblju 2005-2021 iznosila oko -0,2469%. To znači da bi rast cijena od 10% doveo do pada potrošnje dizel goriva i benzina za oko 2,469%, pri ostalim neizmijenjenim faktorima (ista razina BDP-a).

²¹ U.S. Energy Information Administration

²² Europe Brent Spot Price FOB

prosina 2020. godine su ponovo porasle na 50,0 dolara po barelu. Trend rasta je nastavljen do listopada 2021. godine kada su cijene sirove nafte dostigle 83,5 dolara po barelu, dok su u studenom i prosincu 2021. godine blago pale. U 2022. godini je došlo do značajnog rasta cijena sirove nafte, što je posljedica ratnih dešavanja u Ukrajini. U lipnju mjesecu je zabilježena maksimalna cijena u promatranom razdoblju 2019-2022, u iznosu od 122,7 dolara po barelu, što je ujedno i najviša cijena u razdoblju nakon ožujka 2012. godine. Od srpnja 2022. godine ponovo je nastupio trend pada cijena sirove nafte. Opadajući trend se, sa manjim izuzecima, nastavio sve do konca 2022. godine i kroz cijelo prvo polugodište 2023. godine. U lipnju 2023. je cijena sirove nafte iznosila 74,8 dolara po barelu, što otprilike odgovara zabilježenoj razini prije eskalacije cijena, na koncu 2021. godine.

Grafikon 1

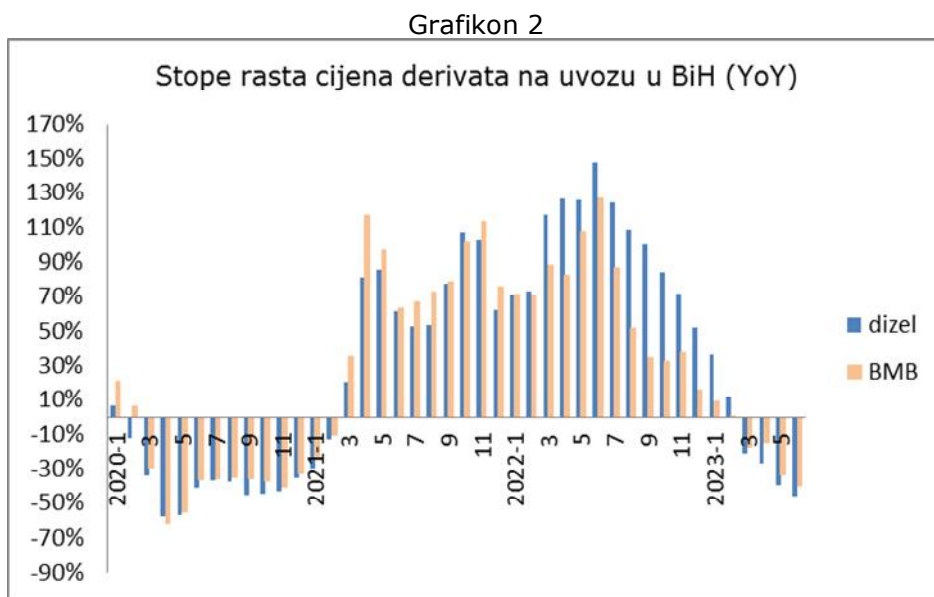
Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka U.S. Energy Information Administration, www.eia.gov

Na osnovu mjesečnih stopa rasta prikazanih u Grafikonu 1 (desno) također se mogu uočiti snažne turbulencije u cijenama sirove nafte u promatranom razdoblju. Pošto se radi o usporedbana razine cijena u određenom mjesecu u odnosu na isti mjesec prethodne godine, stope rasta ovise ne samo o kretanju cijena u danoj godini, nego i o njihovoj dinamici prethodnoj godini, koja služi kao osnovica za usporedbu. Najviša stopa pada cijena sirove nafte u promatranom razdoblju zabilježena je u travnju 2020, kao posljedica pada cijena zbog pojave virusa korona. Kao rezultat tako niske osnovice za usporedbu, ali i nastupanja trenda rasta cijena od tog mjeseca, u travnju naredne, 2021. godine, zabilježena je stopa rasta cijene sirove nafte od ogromnih 252,6%. Visoke cijene sirove nafte i niska osnovica u prethodnoj godini uzrok su visokih stopa rasta u ostatku 2021. godine. U razdoblju od svibnja do prosinca 2021. godine, mjesečne stope rasta su se kretale u rangu između visokih 48,4% (prosinac) i 133,3% (svibanj). U 2022. godini su u svim mjesecima zabilježene pozitivne stope rasta cijena sirove nafte, u rangu između 9,1% (prosinac) i 67,7% (lipanj), što je rezultat visokih cijena uzrokovanih ratnim dešavanjima u Ukrajini. U 2023. godini nastupa pad cijena sirove nafte i negativne mjesečne stope rasta. Kao posljedica visoke osnovice iz prethodne godine i trenda pada cijena u 2023. godini, do konca mjeseca lipnja stope su se kretale u rangu između -39,0% (lipanj) i -4,6% (siječanj).

Cijene derivata nafte na uvozu i na tržištu BiH

Sa manjim vremenskim pomakom, zabilježena je slična dinamika mjesečnih stopa rasta (YoY) cijena derivata nafte na uvozu u BiH izračunatih na osnovu podataka UNO (Grafikon 2, lijevo), kao i tjednih cijena dizel goriva na tržištu BiH (Grafikon 2, desno). Cijene dizel goriva i benzina na uvozu imale su visoke mjesečne stope rasta u odnosu na prethodnu godinu tijekom cijele 2022.

godine, sa kulminacijom u drugom i trećem kvartalu. Niže stope rasta zabilježene su u siječnju i veljači 2023. godine, da bi od mjeseca ožujka nastupio trend njihovog pada (Grafikon 2).

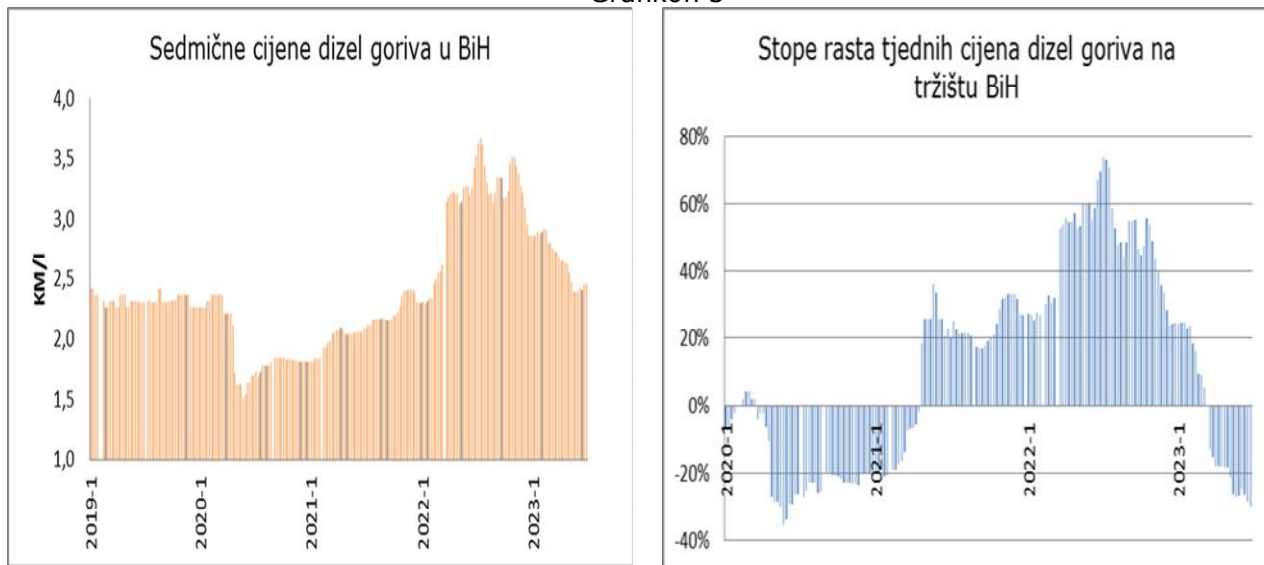

Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka UNO

Grafikon 3. prikazuje, na osnovu svega gore formirane, tjedne cijene dizel goriva²³ u BiH u razdoblju od 2019. do polovine 2023. godine, koje prate dinamiku cijena sirove nafte i cijena derivata na uvozu. Nakon razdoblja izrazito stabilnih cijena u 2019. godini, cijene derivata nafte na tržištu BiH snažno su pale u proljeće 2020. godine, kao posljedica pandemije virusa korona. U 21. sedmici 2020. godine cijena dizel goriva iznosila je svega 1,5 KM/l. Od 22. tjedna 2020. godine (konac svibnja) cijene derivata bilježe stabilan trend rasta, koji je zadržan kroz čitavu 2021. godinu. Na koncu 2021. godine prosječna tjedna cijena dizel goriva iznosila je 2,3 KM/l. Dešavanja u Ukrajini utjecala su na intenziviranje trenda rasta cijena u 2022. godini. Prosječne cijene dizel goriva dostigle su svoj maksimum od visokih 3,7 KM/l u 28. tjednu 2022. godine (polovica srpnja). Nakon toga uslijedio je trend pada cijena dizel goriva, a u posljednjem tjednu prvog polugodišta 2023. godine (26. tjedan) iznosile su 2,5 KM/l.

²³ Prikazani su samo podaci za dizel gorivo jer je nakon 19. tjedna 2022. godine prekinuto izvještavanje o cijenama za goriva 95 BMB i 98 BMB na web stranici Vanskotrgovinske komore BiH sa podacima International Road Transport Union-a. Dostupni su jedino podaci o najčešćim cijenama goriva za pojedine kompanije u BiH.

Grafikon 3

Izvor: Prikaz autora na osnovu International Road Transport Union-a preuzetih sa web stranice Vanjskotrgovinske komore BiH

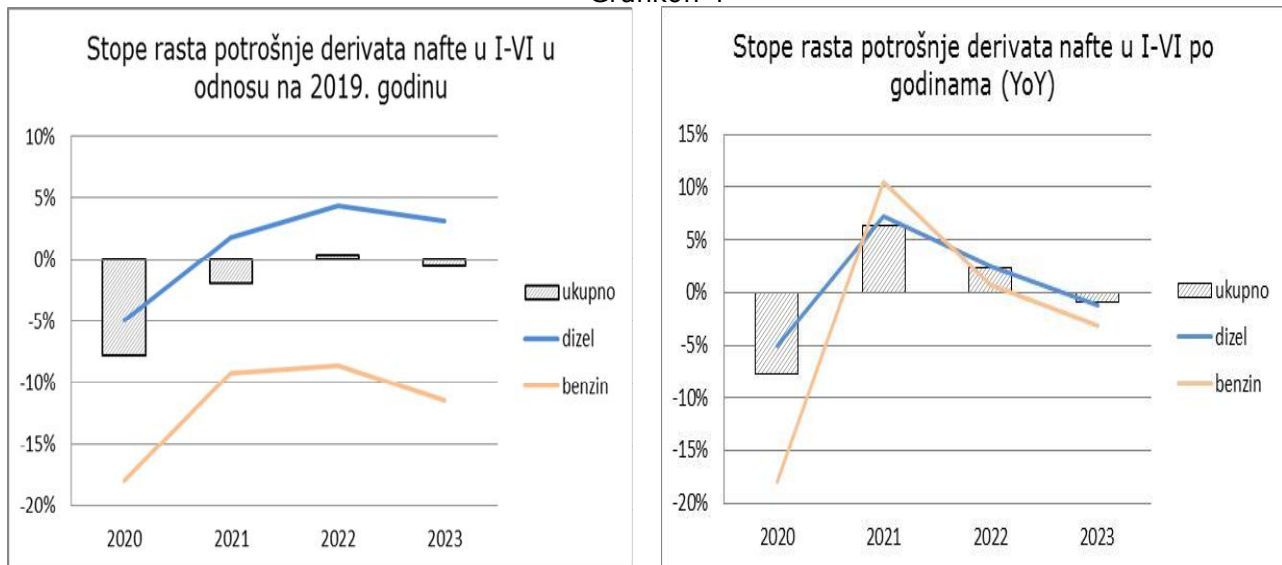
Ako usporedimo tjedne cijene dizel goriva sa cijenama iz istog tjedna prethodne godine može se zaključiti da su one rasle su tijekom cijele 2022. godine, sa kulminacijom na polovici godine. Na početku 2023. godine su, sa opadajućim trendom, zadržane pozitivne stope rasta tjednih cijena dizel goriva, da bi od 12. tjedna 2023. godine (konac ožujka) nastupio trend pada tjednih cijena, i to po sve većim stopama, od -12,9% u 12. tjednu do -30,1% u 26. tjednu (konac lipnja).

II Potrošnja derivata nafte u prvom polugodištu u razdoblju 2020-2023

U ovom dijelu izvršena je usporedba potrošnje derivata nafte²⁴ u prvom polugodištu u razdoblju od 2019. do 2023. godine. Iz lijeve strane Grafikona 4 može se vidjeti potrošnja derivata nafte u odnosu na baznu, 2019. godinu. Vidimo da je nakon pada u 2020. i 2021. godini, potrošnja ukupnih derivata nafte dostigla potrošnju iz I-VI 2019. godine tek u I-VI 2022. godine (rast +0,4%), uz ostvarivanje blago niže razine potrošnje u prvom polugodištu 2023. godine (pad -0,5% u odnosu na isto razdoblje 2019). Pri tome je potrošnja dizel goriva u prvom polugodištu 2023. godine u odnosu na isto razdoblje 2019. godine porasla za 3,2%, a potrošnja benzina opala za 11,5%.

²⁴ Treba napomenuti da pojam „potrošnja derivata“ u ovom prilogu podrazumijeva količine izračunate od strane autora, te da uključuju količinu uvezenih derivata nafte i količinu domaćih derivata nafte stavljenih u promet. Količine domaćih derivata iz trošarinskih prijava uzete su sa vremenskim pomakom m-1, kako bi osnovica bila ispravno prikazana u skladu sa odredbama Zakona o trošarinama u BiH koje se odnose na nastanak obveze obračunavanja i plaćanja trošarine. Posljednja godina u kojoj su domaći derivati stavljeni u promet je 2019, zbog obustave proizvodnje Rafinerije nafte Brod nakon havarije koja se dogodila u listopadu 2018. godine.

Grafikon 4

Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka UNO

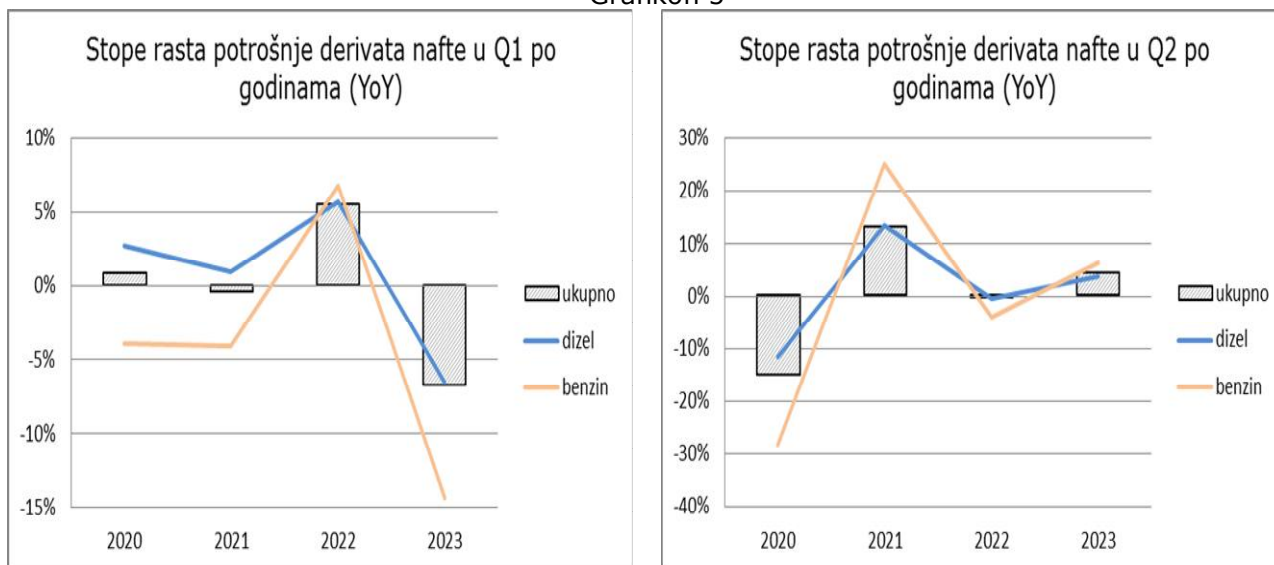
Ako promatramo stope rasta u prvom polugodištu u odnosu na isto razdoblje prethodne godine (Grafikon 4, desno) može se zaključiti da su u 2020. godini ostvarene negativne stope, kako ukupne potrošnje, tako i po kategorijama (dizel i benzin). U naredne dvije godine zabilježena su suprotna, pozitivna kretanja, a u 2023. ponovo negativna. U prvom polugodištu 2023. godine je potrošnja ukupnih derivata nafte opala za 0,9% u odnosu na isto razdoblje prethodne godine, pri čemu je potrošnja dizel goriva opala za 1,2%, a potrošnja benzina takođe opala za 3,1%.

III Potrošnja derivata nafte u prvom i drugom kvartalu u razdoblju 2020-2023

Da bi pravilno sagledali potrošnju derivata po polugodištima, potrebno je istu analizirati razdvojenu na prvi i drugi kvartal, s obzirom da su se značajni efekti dvije pojave, virusa korona i rata u Ukrajini, ispoljili otprilike u mjesecu ožujku 2020. i 2022. godine, respektivno, te izazvali oprečna kretanja u cijenama i potrošnji po kvartalima.

Stoga je u ovom dijelu izvršena je usporedba potrošnje derivata nafte u prvom i drugom kvartalu u razdoblju od 2020 do 2023. godine. Grafikon 5. prikazuje usporedbu potrošnje u Q1 (lijeva strana) i Q2 (desna strana) određene godine sa istim kvartalom prethodne godine. Može se zaključiti da su u svakoj od godina promatranog razdoblja 2020-2023. godine, ostvarene stope rasta sa suprotnim predznakom u Q1 u odnosu na Q2. U Q1 2020. i 2022. godine ostvaren je rast potrošnje ukupnih derivata, dok je u drugom kvartalu istih godina ostvaren pad potrošnje, u odnosu na odgovarajuće kvartale prethodne godine. U 2021. i 2023. godini ostvarena su suprotna kretanja, pad ukupne potrošnje derivata nafte u Q1 i rast u Q2 (Tabela 1).

Grafikon 5

Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka UNO

Tabela 1. Stope rasta potrošnje ukupnih derivata nafte

	2020	2021	2022	2023
Q1	+	-	+	-
Q2	-	+	-	+

Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka UNO

Suprotna kretanja u Q1 i Q2 2020. godine objašnjavaju se nastupanjem pandemije virusa korona, koja se, uprkos značajnom padu cijena, zbog mjera *lockdown*-a, dovela do pada ukupne potrošnje derivata od mjeseca travnja. U drugom kvartalu 2020. je, zbog trajno izgubljene potrošnje derivata nafte, ostvaren njen pad od visokih 15% (Grafikon 5, desno).

Potrošnja u prva dva kvartala 2021. godine bila je približnoj razini odgovarajućoj potrošnji u 2019. godini, prije nastupanja virusa korona.²⁵ Negativna stopa rasta potrošnje derivata u Q1-2021 i pozitivna u Q2-2021 odnosu na iste kvartale prethodne godine objašnjavaju se prije svega karakteristikama statističke osnovice za usporedbu (niska osnovica u drugom dijelu 2020. godine). O visini izgubljene potrošnje u Q2 2020, zbog provedenih mjera borbe protiv virusa korona, posebno govori činjenica da je stopa rasta potrošnje derivata nafte u drugom kvartalu 2021. godine od 13,1% ostvarena uprkos tome što je trend pozitivnih mjesečnih stopa rasta cijena derivata na uvozu u BiH u odnosu na prethodnu godinu započeo od mjeseca ožujka 2021. godine (Grafikon 2), a stope rasta tih cijena bile su posebno visoke u drugom kvartalu.

Suprotna kretanja potrošnje derivata nafte u Q1 i Q2 2022. godine objašnjavaju se nastupanjem rata u Ukrajini od konca veljače 2022. godine i posljedičnom snažnom rastu cijena sirove nafte, cijena derivata nafte na uvozu pa stoga i na tržištu BiH, koji je bio posebno izražen u drugom kvartalu 2022. godine. Nakon oporavka potrošnje derivata nafte i zabilježene stope rasta u Q1 od 5,5%, u Q2 je zabilježen blaži pad potrošnje od 0,4%.

U 2023. godini započeo je trend pada mjesečnih cijena (YoY) sirove nafte (Grafikon 1) koji je posebno bio izražen u drugom kvartalu. Trend pada mjesečnih cijena (YoY) derivata na uvozu u BiH (dizel i BMB) započeo sa manjim vremenskim pomakom, u ožujku 2023, a više je bio izražen u drugom kvartalu (Grafikon 2). Potrošnja derivata nafte u Q1 2023. godine je zbog relativno

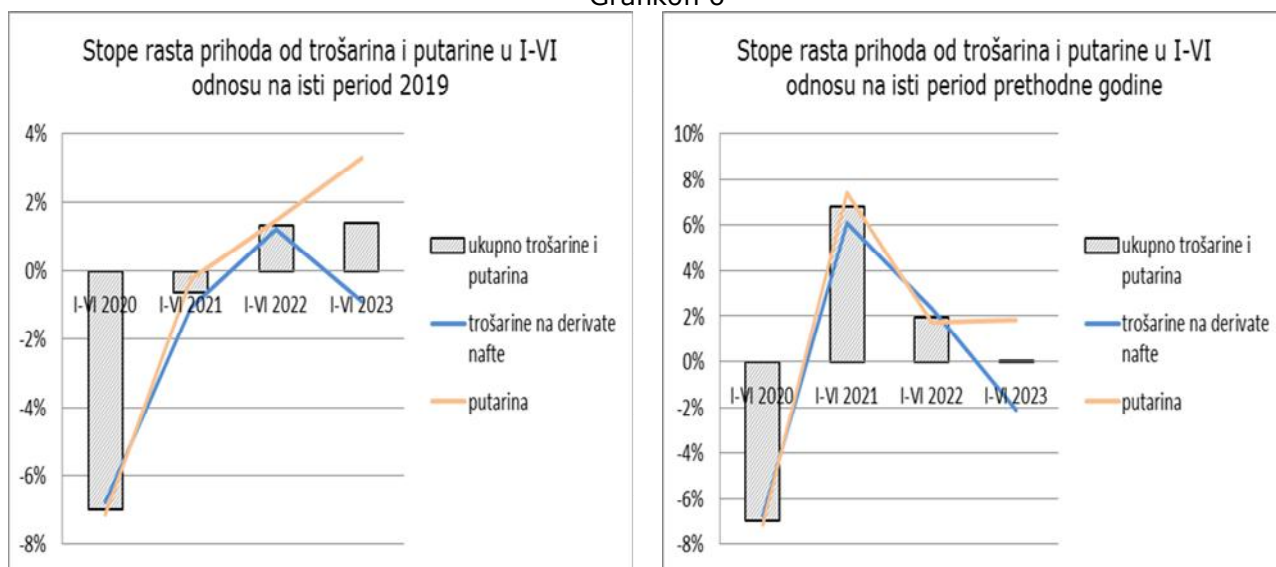
²⁵ Zabilježen je rast ukupne potrošnje derivata od 0,4% u Q1-2021 i pad 3,8% u Q2-2021 u odnosu na iste kvartale 2019. godine

visokih cijena i visoke statističke osnovice za usporedbu bila niža za 6,8% u odnosu na isti kvartal prethodne godine, dok se u drugom kvartalu uz niže cijene derivata nafte oporavila i dostigla rast od 4,5%.

IV Prihodi prikupljeni na JR UNO po osnovu derivata nafte

Ukupni prihodi od trošarina i putarine u I-VI 2023. godine premašili su prikupljeni iznos iz odgovarajućeg razdoblja 2019. godine za 1,4%, pri čemu su prihodi od trošarina opali za 0,9% a od putarine porasli za 3,3% (Grafikon 6, lijevo). Sa druge strane, ukupni prihodi od trošarina i putarine u I-VI 2023. godini bili su na cca istoj razini kao u istom razdoblju prethodne godine (rast 0,1%), pri čemu su prihodi od trošarina opali za 2,1%, a prihodi od putarine porasli za 1,8% (Grafikon 6, desno).

Grafikon 6

Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka UNO

Za razliku od 2023. godine, u prethodnim godinama su stope rasta prihoda od putarine i trošarina bile na približno jednakoj razini i sa jednakim predznakom. Razlike u stopama rasta prihoda od trošarina na derivate nafte i putarine potječu od:

1. oslobađanja plaćanja putarine za rudnike, željeznice i termoelektrane;
2. različitim obuhvatu derivata u osnovicama za obračun trošarina i putarine (za razliku od osnovice za trošarine, osnovica za putarinu ne uključuje petrolej i lož ulje);
3. diferenciranih stopa trošarina na derivate derivata i promjena u strukturi osnovice za trošarine u promatranom razdoblju (prekompozicija strukture osnovice u korist dizel goriva koje je oporezovano po nižoj stopi trošarine u odnosu na benzin, vid. Grafikon 4, lijevo).

Osnovni razlog većih razlika u stopama rasta prihoda od trošarina i putarine (i njihovog suprotnog predznaka) u razdoblju I-VI 2023 u odnosu na isto razdoblje prethodne godine (kao i u odnosu na isto razdoblje 2019. godine) je izostanak oslobađanja plaćanja putarine za rudnike, željeznice i termoelektrane u 2023. godini.²⁶ Ukoliko se za isto razdoblje (I-VI 2023/ I-VI 2022) usporedi osnovica za putarinu isključujući ostvareni iznos oslobađanja u statističkoj osnovici za usporedbu (prvo polugodište 2022. godine), onda bi i njena stopa rasta bila negativna, kao u slučaju trošarina.

²⁶ Vid. Rješenje Vijeća za državnu pomoć BiH, „Službeni glasnik BiH“ 49/23

Zaključci

1. Prosječne cijene dizel goriva, derivata koji ima najviši ponder u ukupnoj potrošnji derivata nafte, bile su izrazito visoke u 2022. godini, a sredinom srpnja dostigle su svoj maksimum od 3,7 KM/l. Nakon toga uslijedio je trend pada cijena dizel goriva, a u posljednjoj sedmici prvog polugodišta 2023. godine iznosile su 2,5 KM/l. U razdoblju od siječnja do konca lipnja 2023. tjedne cijene dizel goriva na tržištu BiH opale za oko 0,4 KM/l.
2. U prvom polugodištu 2023. godine je potrošnja ukupnih derivata nafte opala za 0,9% u odnosu na isto razdoblje prethodne godine, pri čemu je potrošnja dizel goriva opala za 1,2%, a potrošnja benzina takođe opala za 3,1%. Potrošnja ukupnih derivata nafte bila je za 0,5% ispod potrošnje u istom razdoblju 2019. godine. Pri tome je potrošnja dizel goriva u prvom polugodištu 2023. godine u odnosu na isto razdoblje 2019. godine porasla za 3,2%, a potrošnja benzina opala za 11,5%.
3. Potrošnja derivata nafte u prvom kvartalu 2023. godine je bila niža za 6,8% u odnosu na isti kvartal prethodne godine, zbog relativno visokih cijena i visoke statističke osnovice za usporedbu. U drugom kvartalu 2023. g. se potrošnja oporavila uz niže cijene derivata, i dostigla rast od 4,5% u odnosu na drugi kvartal prethodne godine.
4. U razdoblju I-VI prikupljen je isti iznos prihoda od trošarina i putarine zajedno kao u prvom polugodištu prethodne godine (rast 0,1%), pri čemu je naplata trošarina u istom razdoblju pala za 2,3%, a naplata putarine porasla za 1,8%. U odnosu na isto razdoblje u 2019. godini prikupljeno je za 1,4% više prihoda od trošarina i putarine, pri čemu su prihodi od trošarina opali za 0,9%, a prihodi od putarine porasli za 3,3%.

Analiza naplate prihoda od trošarina na alkohol, alkoholna pića i voćnu prirodnu rakiju i tekući trendovi

(piše: Mirjana Popović, stručni savjetnik - makroekonomista)

Sažetak

Fokus analize²⁷ su:

- *Godišnja naplata ukupnih prihoda od trošarina na alkohol, alkoholna pića i voćnu prirodnu rakiju (u daljem tekstu: alkoholna pića), godišnja naplata prihoda od trošarina na alkoholna pića razdvojena po komponentama – prihodi od trošarina na uvozna alkoholna pića i prihodi od trošarina na domaća alkoholna pića u BiH²⁸ u 2022. godini²⁹ u odnosu na prethodnu, 2021. godinu³⁰.*
- *Kvartalna naplata ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića i kvartalna naplata prihoda od trošarina na alkoholna pića razdvojena po komponentama - prihodi od trošarina na uvozna alkoholna pića i prihodi od trošarina na domaća alkoholna pića u BiH za razdoblje prvi kvartal (Q1) 2021. godine – drugi kvartal (Q2) 2023. godine³¹.*
- *Mjesečna naplata ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića i mjesečna naplata prihoda od trošarina na alkoholna pića razdvojena po komponentama - prihodi od trošarina na uvozna alkoholna pića i prihodi od trošarina na domaća alkoholna pića u BiH za razdoblje siječanj 2021. godine – lipanj 2023. godine³².*

1. Godišnje kretanje prihoda od trošarina na alkoholna pića

Ukupni prihodi od trošarina znatno sudjeluju u ukupnim prihodima od neizravnih poreza, dok se udio ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića, koja čine prihodi od trošarina na uvozna i domaća alkoholna pića, kreće 2,0% u ukupnim prihodima od trošarina na godišnjoj razini u posljednje dvije godine.

Grafikonom 1 prikazano je kretanje godišnje naplate prihoda od trošarina na alkoholna pića za 2021. i 2022. godinu, u milijunima KM. Prikazana je godišnja naplata ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića u promatranom vremenskom razdoblju i godišnja naplata prihoda od trošarina na alkoholna pića razdvojena po komponentama – prihodi od trošarina na uvozna alkoholna pića i prihodi od trošarina na domaća alkoholna pića.

²⁷ O politici oporezivanja alkoholnih pića i naplata prihoda od trošarina na alkoholna pića više u: Popović, M. (2022). "Analiza naplate prihoda od trošarina na alkohol, alkoholna pića i voćnu prirodnu rakiju". OMA bilten br. 209/210.

²⁸ Bosna i Hercegovina

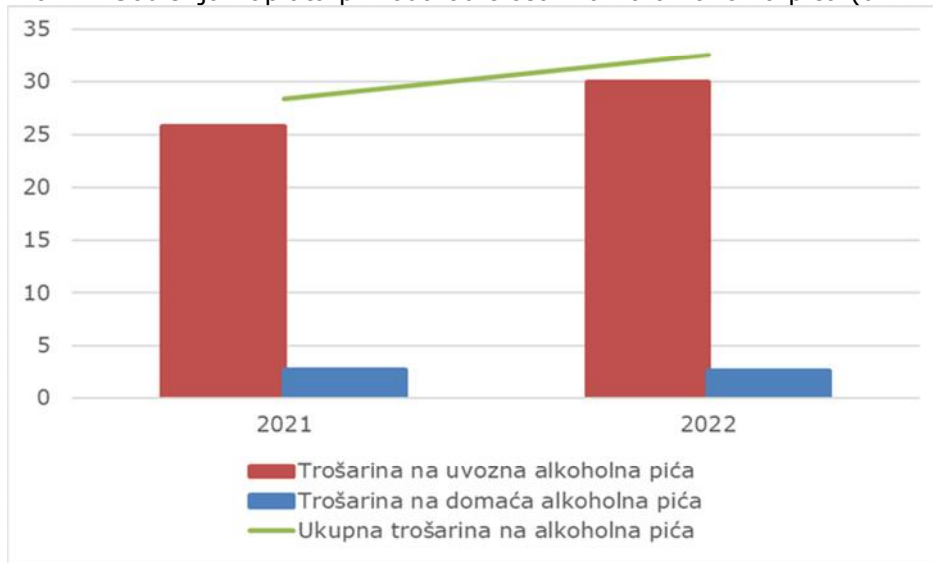
²⁹ Posljednji raspoloživi godišnji podaci

³⁰ Zbog pojave pandemije Covid-19 kao i zbog mjera uvedenih u borbi protiv širenja virusa, 2020. godina nije relevantna za usporedbe, te analizom nije prikazana duža vremenska serija koja bi obuhvatala ovo razdoblje.

³¹ Posljednji raspoloživi kvartalni podaci

³² Posljednji raspoloživi mjesečni podaci

Grafikon 1. Godišnja naplata prihoda od trošarina na alkoholna pića (u mil. KM)

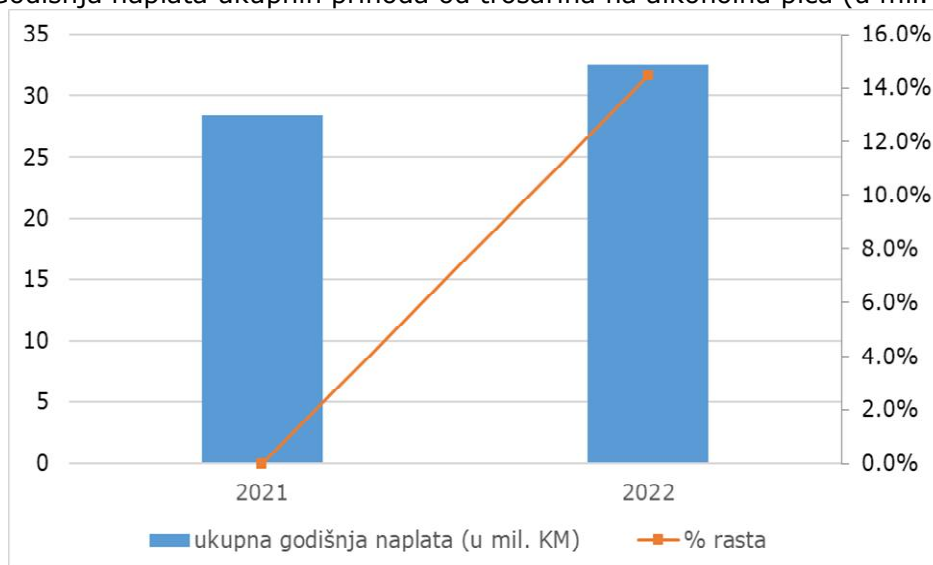
Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

U cilju detaljnije analize, u nastavku je prikazana godišnja naplata ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića, godišnja naplata prihoda od trošarina na uvezna i domaća alkoholna pića, kao i stopa rasta ovih prihoda.

1.1. Godišnje kretanje ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića

Grafikonom 2 prikazana je godišnja naplata ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića za 2021. i 2022. godinu, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala) i godišnja stopa rasta ovih prihoda (desna vertikalna skala)³³.

Grafikon 2. Godišnja naplata ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića (u mil. KM) i % rasta

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

³³ 2021. godina korištena kao baza

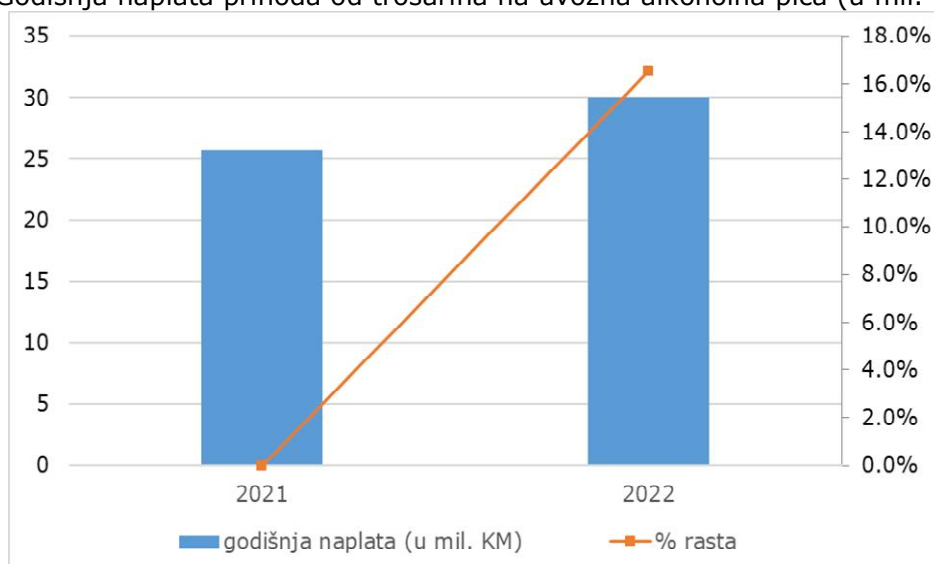
Naplata ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića je u porastu u 2022. godini u odnosu na 2021. godinu te je u 2022. godini naplaćeno više ovih prihoda za 14,4% u odnosu na prethodnu godinu (grafikon 2, % rasta).

Pored godišnje naplate ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića u 2021. i 2022. godini, u nastavku je prikazana naplata prihoda od trošarina na alkoholna pića razdvojena po komponentama za isto razdoblje na godišnjoj razini i godišnja stopa rasta ovih prihoda. Analiza naplate prihoda od trošarina na alkoholna pića razdvojena po komponentama – uvozna i domaća trošarina, pruža detaljnije informacije o preferencijama potrošača te utjecaju drugih vanjskih faktora na potrošnju alkoholnih pića koja su predmet oporezivanja trošarinom.

1.2. Godišnje kretanje prihoda od trošarina na uvozna alkoholna pića

Grafikonom 3 prikazana je godišnja naplata prihoda od trošarina na uvozna alkoholna pića za 2021. i 2022. godinu, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala) i godišnja stopa rasta ovih prihoda (desna vertikalna skala)³⁴.

Grafikon 3. Godišnja naplata prihoda od trošarina na uvozna alkoholna pića (u mil. KM) i % rasta

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Promatrajući grafikon 3 primjetno je da je godišnja naplata prihoda od trošarina na alkoholna pića iz uvoza u 2022. godini u porastu 16,5% u odnosu na godinu prije. Znatno veće je povećanje prihoda od trošarina na alkoholna pića iz uvoza od povećanja prihoda od trošarina na domaća alkoholna pića na godišnjoj razini, a što ima najvećeg udjela u porastu ukupno naplaćenih prihoda od trošarina na alkoholna pića. To je najvećim dijelom rezultat veće ponude alkoholnih pića iz uvoza, preferencija potrošača kao i pristupačnih cijena uvoznih alkoholnih pića u odnosu na domaća. Takođe, preferiranost alkoholnih pića iz uvoza je sve veća pod utjecajem marketinga i promocije putem sve popularnijih online i offline kanala.

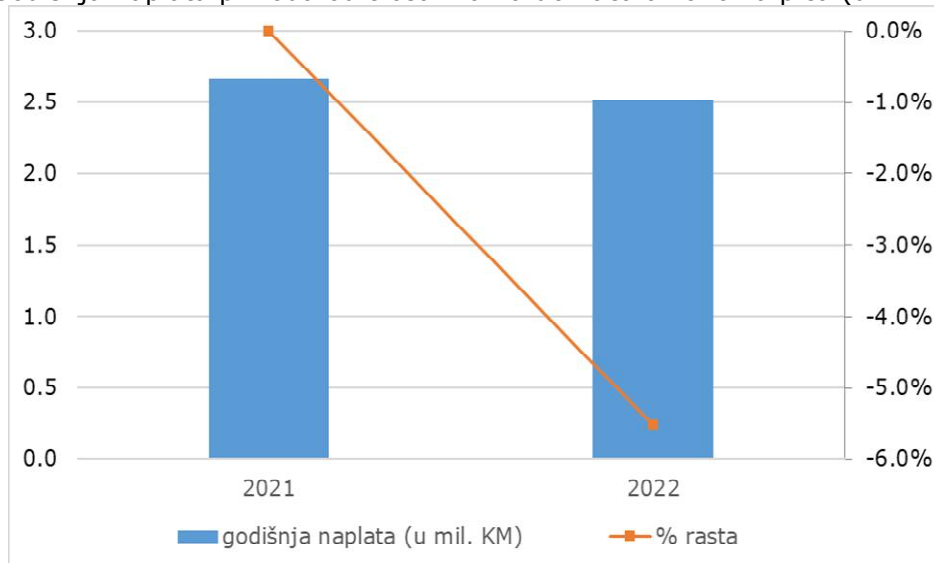
1.3. Godišnje kretanje prihoda od trošarina na domaća alkoholna pića

Grafikonom 4 prikazana je godišnja naplata prihoda od trošarina na domaća alkoholna pića za 2021. i 2022. godinu, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala) i godišnja stopa rasta ovih prihoda (desna vertikalna skala)³⁵.

³⁴ 2021. godina korištena kao baza

³⁵ 2021. godina korištena kao baza

Grafikon 4. Godišnja naplata prihoda od trošarina na domaća alkoholna pića (u mil. KM) i % rasta

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Za razliku od prihoda od trošarina na alkoholna pića iz uvoza čija naplata je znatno porasla u 2022. godini u odnosu na godinu prije, naplata prihoda od trošarina na domaća alkoholna pića manja je za 5,5% (grafikon 4, % rasta). Raznovrsnija ponuda, preferencije potrošača i drugi ranije spomenuti faktori najveći su uzročnici sve veće razlike između stope rasta prihoda od trošarina na uvozna i domaća alkoholna pića.

2. Kvartalno kretanje prihoda od trošarina na alkoholna pića

Grafikonom 5 prikazana je kvartalna naplata prihoda od trošarina na alkoholna pića za razdoblje od prvog kvartala (Q1) 2021. godine do drugog kvartala (Q2) 2023. godine, u milijunima KM. Grafikonom je prikazana kvartalna dinamika kretanja ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića, kao i prihoda od trošarina na alkoholna pića razdvojena po komponentama – prihodi od trošarina na uvozna alkoholna pića i prihodi od trošarina na domaća alkoholna pića.

Grafikon 5. Kvartalna naplata prihoda od trošarina na alkoholna pića (u mil. KM)

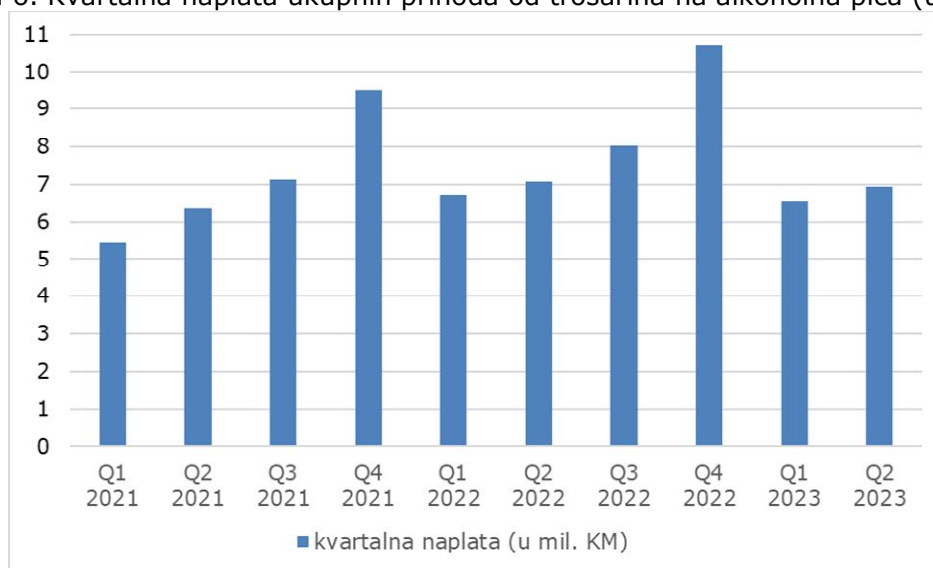
Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Kretanje naplate kvartalnih prihoda od trošarina na alkoholna pića ima tendenciju rasta na kvartalnoj razini. Primjetno je da je naplata ovih prihoda u prikazanim prvim kvartalima najmanja, nakon čega se povećava te je najveća naplata ostvarena u posljednjim kvartalima 2021. i 2022. godine. S obzirom da konac godine karakterizira organiziranje novogodišnjih i božićnih proslava, prilikom čega je povećana nabavka, odnosno potrošnja alkoholnih pića, četvrti kvartal je obilježen povećanom naplatom ukupnih prihoda od trošarina na ovaj trošarinski proizvod.

2.1. *Kvartalno kretanje ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića*

Grafikonom 6 prikazana je kvartalna naplata ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića za razdoblje Q1 2021 – Q2 2023. godine, u milijunima KM.

Grafikon 6. Kvartalna naplata ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića (u mil. KM)

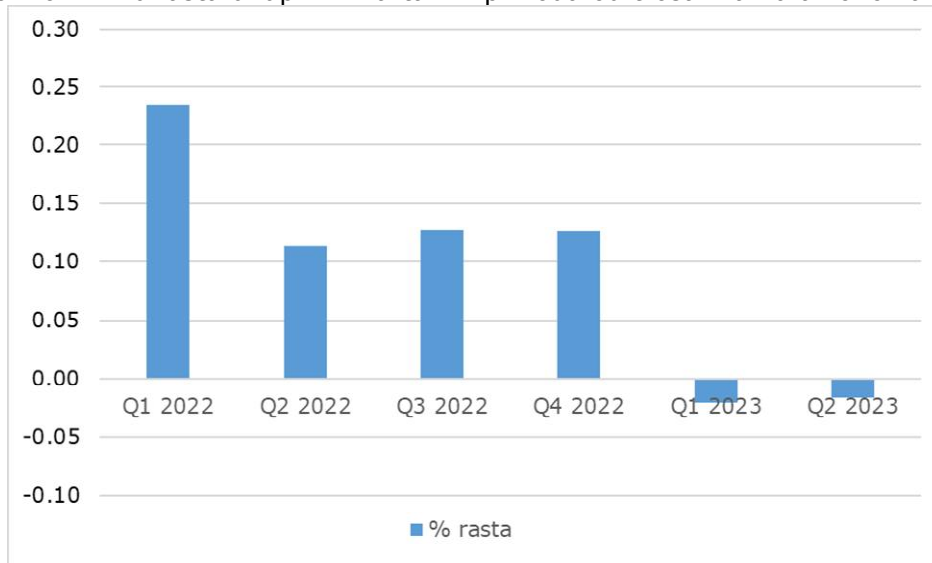

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Iz grafikona se vidi da je naplata ovih prihoda u promatranom razdoblju najmanja u prvim kvartalima, dok je najveća u četvrtim kvartalima. Glavni razlog manje naplaćenih prihoda u prvim kvartalima jesu velike zalihe alkohola i alkoholnih pića kod potrošača iz prosinca, odnosno iz četvrtog kvartala prethodne godine.

Grafikonom 7 prikazana je kvartalna stopa rasta ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića za razdoblje Q1 2021 – Q2 2023. godine.

Grafikon 7. % rasta ukupnih kvartalnih prihoda od trošarina na alkoholna pića

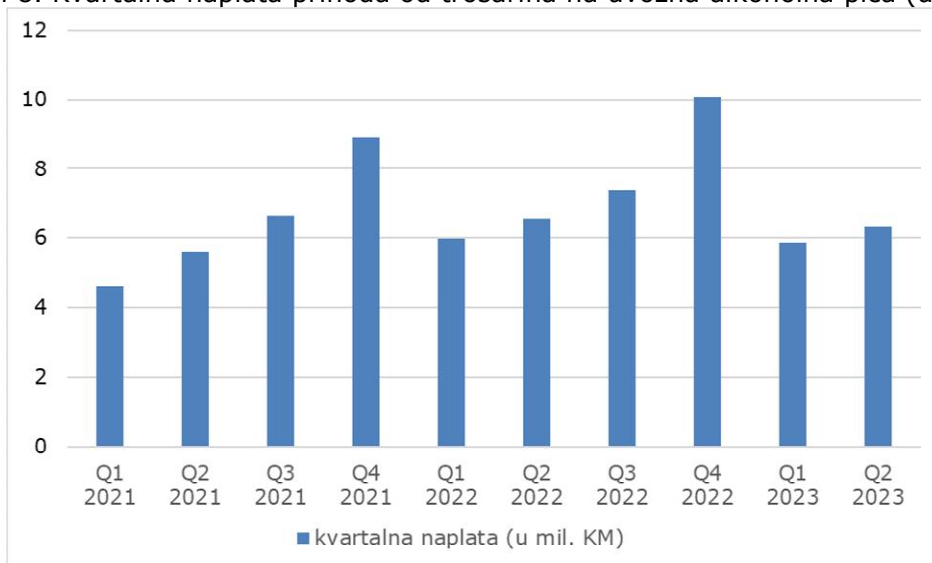
Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

U prvim kvartalima, najveća naplata ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića zabilježena je u 2022. godini te je u odnosu na prvi kvartal 2021. godine veća za 23,4%, dok je naplata ovih prihoda u prvom kvartalu 2023. godine manja za 2,1% u odnosu na isti kvartal 2022. godine. U drugom kvartalu 2022. godine zabilježeno je povećanje naplate ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića za 11,4% u odnosu na drugi kvartal 2021. godine, dok je u drugom kvartalu tekuće godine zabilježeno smanjenje naplate ovih prihoda u odnosu na drugi kvartal prethodne godine za 1,7%. U trećem i četvrtom kvartalu 2022. godine naplata ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića veća je za 12,8%, odnosno za 12,6% u odnosu na isti kvartal 2021. godine.

2.2. *Kvartalno kretanje prihoda od trošarina na uvozna alkoholna pića*

Grafikonom 8 prikazana je kvartalna naplata prihoda od trošarina na uvozna alkoholna pića za razdoblje Q1 2021 – Q2 2023. godine, u milijunima KM.

Grafikon 8. Kvartalna naplata prihoda od trošarina na uvozna alkoholna pića (u mil. KM)

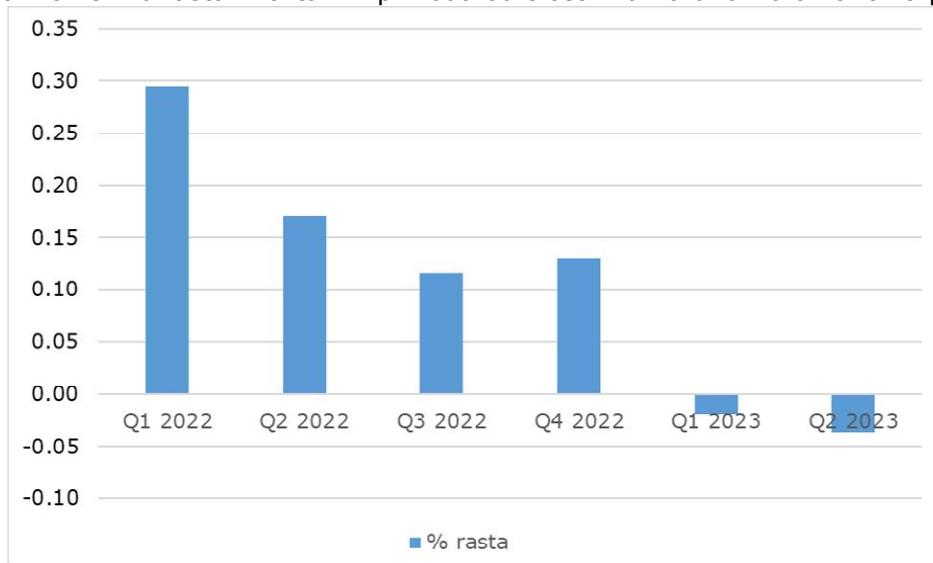

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

S obzirom na veliki udio prihoda od trošarina na alkoholna pića iz uvoza u ukupnim prihodima od trošarina na alkoholna pića, tendencija kretanja ovih prihoda ne razlikuje se od tendencije kretanja ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića na kvartalnoj razini. U skladu s tim, kao i kod kvartalne naplate ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića, kvartalna naplata prihoda od trošarina na uvozna alkoholna pića je takođe najveća u četvrtim kvartalima u promatranom razdoblju.

Grafikonom 9 prikazana je kvartalna stopa rasta prihoda od trošarina na uvozna alkoholna pića za razdoblje Q1 2021 – Q2 2023. godine.

Grafikon 9. % rasta kvartalnih prihoda od trošarina na uvozna alkoholna pića

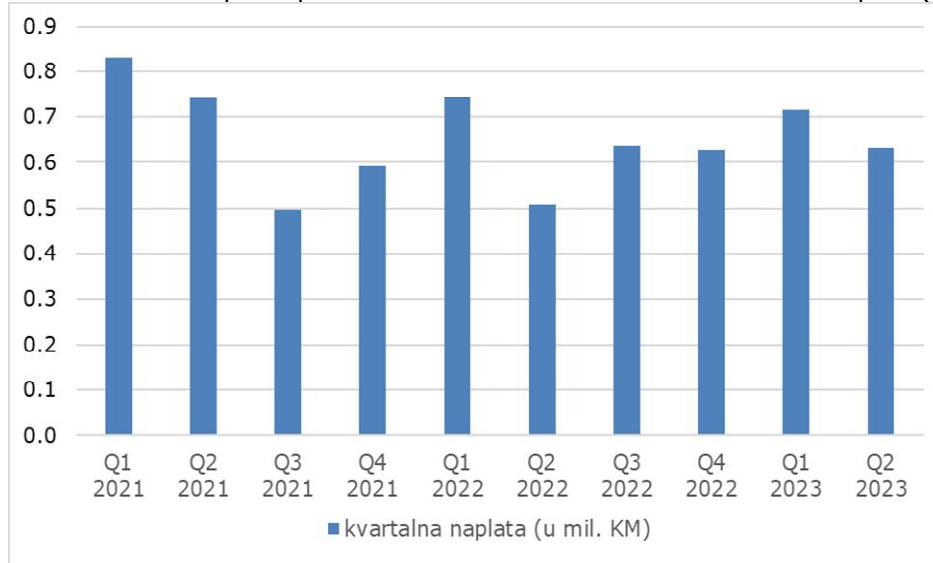
Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Kvartalna naplata prihoda od trošarina na uvozna alkoholna pića ima pozitivnu stopu rasta tijekom 2022. godine u odnosu na 2021. godinu, međutim u prva dva kvartala tekuće godine zabilježena je negativna stopa rasta, odnosno smanjenje u naplati ovih prihoda u odnosu na kvartalnu naplatu istih u prethodnoj godini. U prvom kvartalu 2022. godine naplata ovih prihoda veća je za 29,5% u odnosu na isti kvartal 2021. godine, dok je u prvom kvartalu tekuće godine manja za 1,9% u odnosu na isti kvartal prethodne godine. U drugom kvartalu 2022. godine zabilježeno je povećanje prihoda od trošarina na alkoholna pića iz uvoza za 17,1% u usporedbi sa drugim kvartalom 2021. godine, dok je u istom kvartalu tekuće godine naplata ovih prihoda manja za 3,7% u odnosu na drugi kvartal prethodne godine. U trećem i četvrtom kvartalu 2022. godine zabilježeno je povećanje u naplati ovih prihoda za 11,6%, odnosno 13,1% u odnosu na isti kvartal 2021. godine.

2.3. *Kvartalno kretanje prihoda od trošarina na domaća alkoholna pića*

Grafikonom 10 prikazana je kvartalna naplata prihoda od trošarina na domaća alkoholna pića za razdoblje Q1 2021 – Q2 2023. godine, u milijunima KM.

Grafikon 10. Kvartalna naplata prihoda od trošarina na domaća alkoholna pića (u mil. KM)

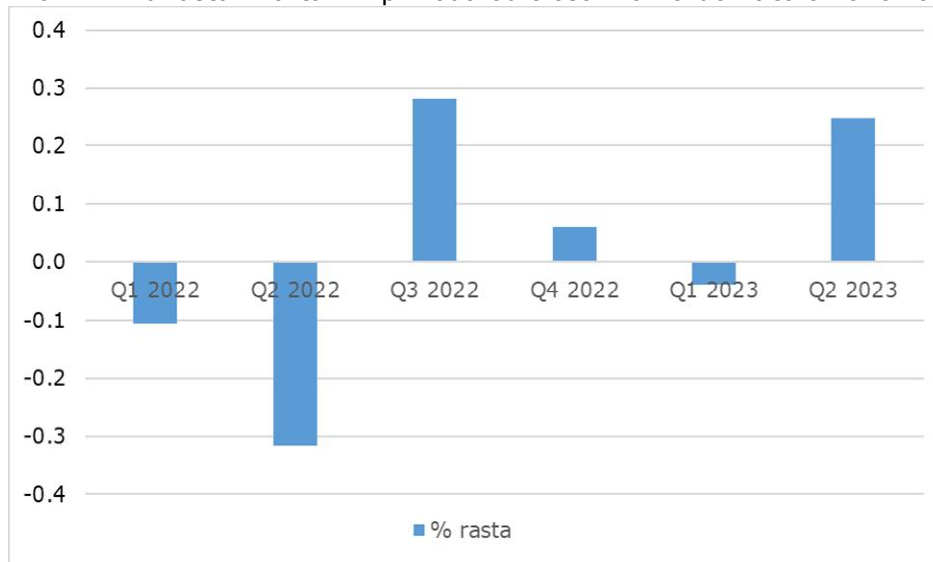

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Za razliku od kvartalne naplate ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića te kvartalne naplate prihoda od trošarina na uvozna alkoholna pića, najveća kvartalna naplata prihoda od trošarina na domaća alkoholna pića prikazana grafikonom zabilježena je u prvim kvartalima.

Grafikonom 11 prikazana je kvartalna stopa rasta prihoda od trošarina na domaća alkoholna pića za razdoblje Q1 2021 – Q2 2023. godine.

Grafikon 11. % rasta kvartalnih prihoda od trošarina na domaća alkoholna pića

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Pozitivna stopa rasta prihoda od trošarina na domaća alkoholna pića zabilježena je u trećem i četvrtom kvartalu 2022. godine te u drugom kvartalu tekuće godine, a u odnosu na isti kvartal prethodne godine. U prvom kvartalu 2022. godine ovi prihodi su manji za 10,6% u odnosu na prvi kvartal 2021. godine, dok je njihova naplata u prvom kvartalu tekuće godine manja za 3,8% u odnosu na prvi kvartal prethodne godine. U drugom kvartalu 2022. godine zabilježen je pad ovih prihoda za 31,7% u odnosu na isti kvartal 2021. godine, dok je u drugom kvartalu tekuće godine

njihova naplata veća za 24,7% u odnosu na drugi kvartal 2022. godine. Naplata prihoda od trošarina na domaća alkoholna pića zabilježena u trećem i četvrtom kvartalu 2022. godine veća je za 28,3%, odnosno za 6,1% u odnosu na isti kvartal 2021. godine.

3. Mjesečno kretanje prihoda od trošarina na alkoholna pića

Mjesečna dinamika kretanja naplate prihoda od trošarina na alkoholna pića prikazana je za razdoblje od siječnja 2021. godine do lipnja 2023. godine, te ovakav prikaz kretanja naplate ovih prihoda pruža detaljne informacije o dinamici potrošnje alkoholnih pića pod utjecajem različitih vanjskih faktora.

Grafikonom 12 prikazano je mjesečno kretanje prihoda od trošarina na alkoholna pića za razdoblje siječanj 2021. - lipanj 2023. godina, u milijunima KM. Prikazano je mjesečno kretanje ukupne naplate prihoda od trošarina na alkoholna pića u promatranom vremenskom razdoblju, kao i mjesečno kretanje naplate prihoda od trošarina na alkoholna pića razdvojeno po komponentama - naplata prihoda od trošarina na uvozna i domaća alkoholna pića.

Grafikon 12. Mjesečna naplata prihoda od trošarina na alkoholna pića (u mil. KM)

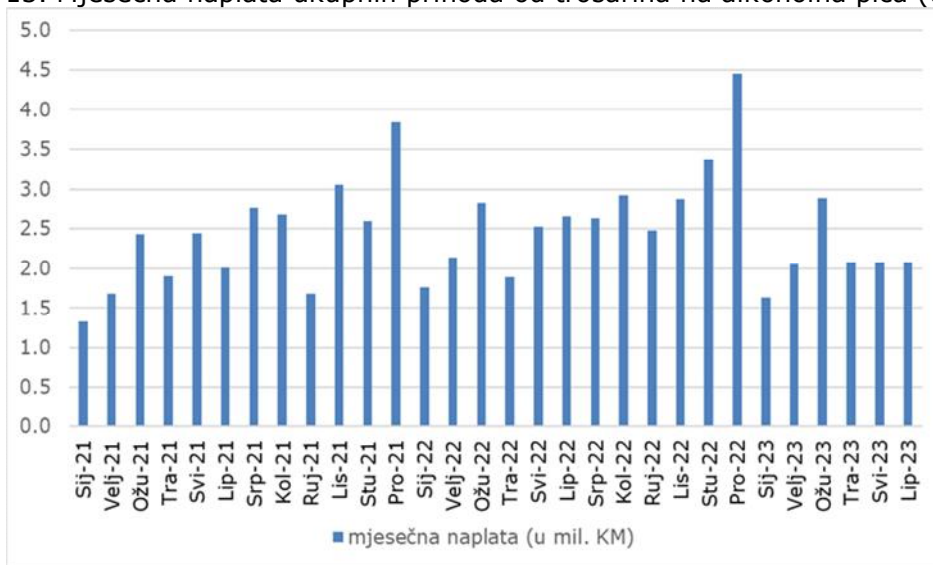
Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Najveća naplata ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića na mjesečnoj razini u razdoblju prikazanom grafikonom zabilježena je u prosincu 2022. godine, zatim u prosincu 2021. godine. Osnovni uzročnici najveće potrošnje ovog trošarinskog proizvoda u posljednjem mjesecu u godini su povećana potrošnja alkoholnih pića tijekom božićnih i novogodišnjih praznika te stvaranje zaliha za siječanjske blagdane. Detaljnija analiza kretanja ukupnih mjesečnih prihoda od trošarina na alkoholna pića, kao i prihoda od trošarina na alkoholna pića po komponentama - uvozna i domaća alkoholna pića na mjesečnoj razini, prikazana je u nastavku.

3.1. Mjesečno kretanje ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića

Grafikonom 13 prikazana je mjesečna naplata ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića za razdoblje siječanj 2021. - lipanj 2023. godine, u milijunima KM.

Grafikon 13. Mjesečna naplata ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića (u mil. KM)

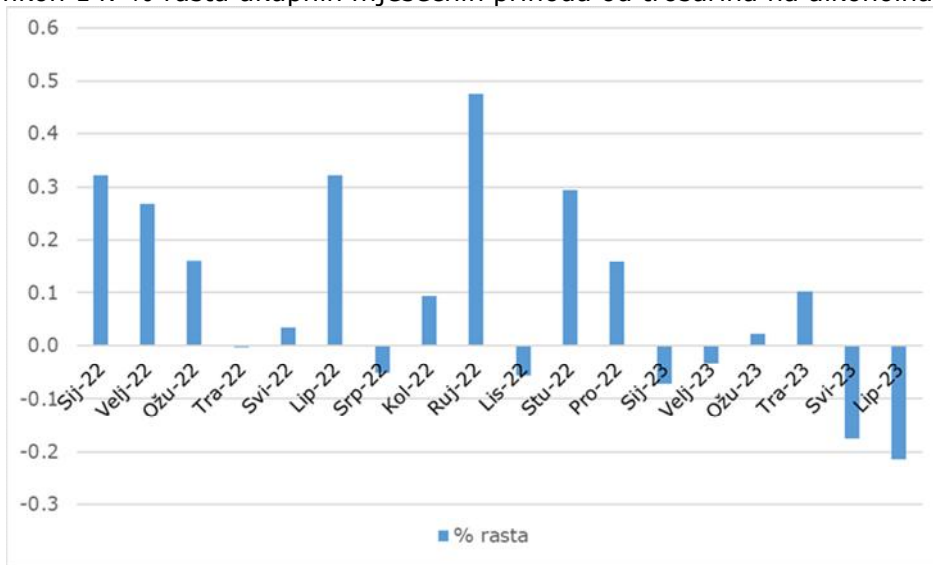

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Prosinac 2022. godine karakterizira rekordna naplata ovih prihoda zabilježena na mjesečnoj razini koja je za 16,0% veća od naplate u istom mjesecu 2021. godine. Najmanja mjesečna naplata ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića u prikazanom razdoblju zabilježena je u siječnju 2021. godine, te je u odnosu na isti mjesec 2022. i 2023. godine manja za 24,3%, odnosno za 18,4%.

Grafikonom 14 prikazana je mjesečna stopa rasta ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića za razdoblje siječanj 2022. – juni 2023. godine, a u odnosu na isti mjesec prethodne godine.

Grafikon 14. % rasta ukupnih mjesečnih prihoda od trošarina na alkoholna pića

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

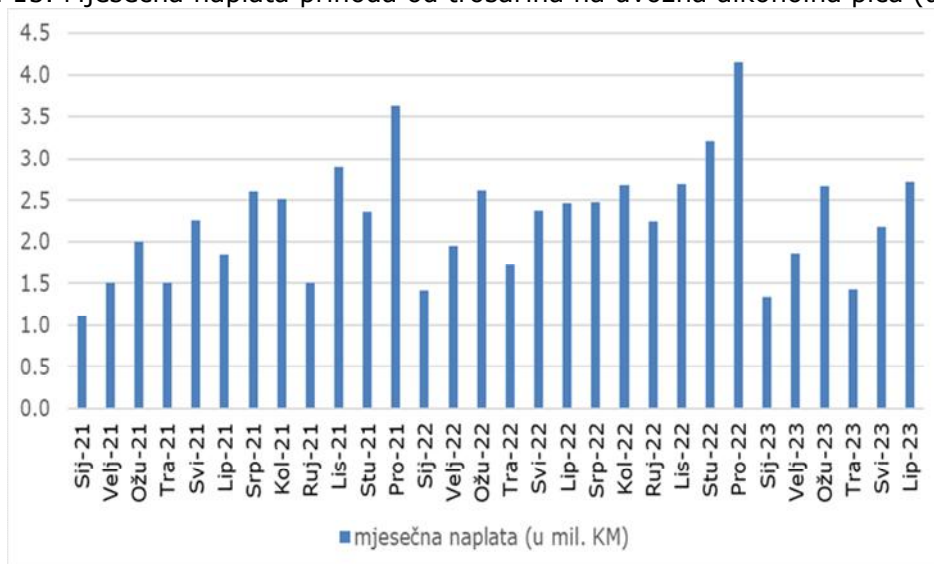
Ukoliko se analizira stopa rasta ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića na mjesečnom nivou, najveća stopa rasta zabilježena je u rujnu 2022. godine 47,6% u odnosu na isti mjesec 2021. godine. U prvih šest mjeseci tekuće godine naplata ovih prihoda ima pozitivnu stopu rasta

samo u ožujku i travnju, dok je u lipnju zabilježena najveća negativna stopa rasta u prikazanom razdoblju koja iznosi 21,5%.

3.2. Mjesečno kretanje prihoda od trošarina na uvozna alkoholna pića

Grafikonom 15 prikazano je mjesečno kretanje naplate prihoda od trošarina na uvozna alkoholna pića za razdoblje siječanj 2021. – lipanj 2023. godine, u milijunima KM.

Grafikon 15. Mjesečna naplata prihoda od trošarina na uvozna alkoholna pića (u mil. KM)

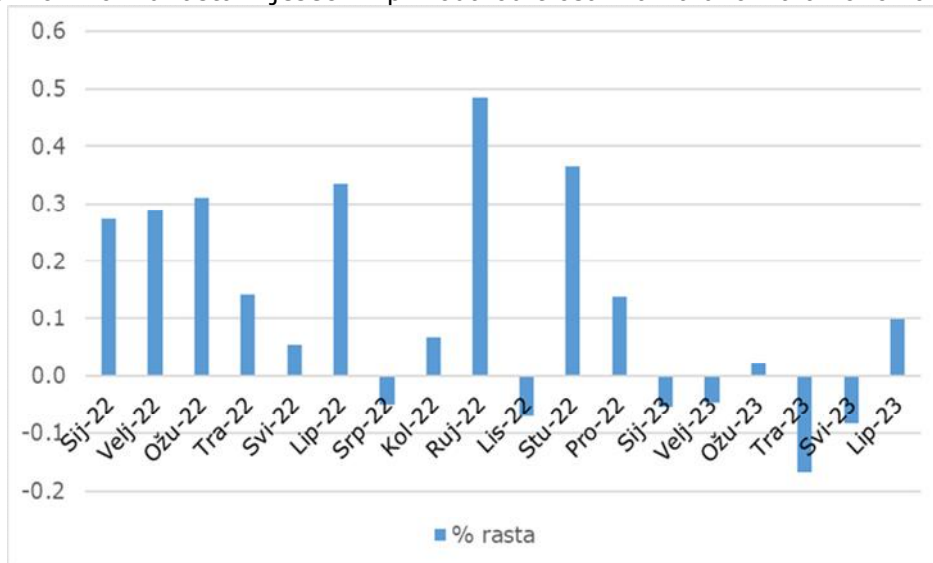

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Kao i kod ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića prikazanih na mjesečnoj razini, najveća naplata prihoda od trošarina na uvozna alkoholna pića zabilježena je također u na koncu godine. Iz podataka prikazanih grafikonom, vidljivo je da je najveća naplata prihoda od trošarina na uvozna alkoholna pića na mjesečnoj razini zabilježena u prosincu 2022. godine, te je u odnosu na isti mjesec 2021. godine veća za 13,9%. Najmanja naplata ovih prihoda u promatranom razdoblju na mjesečnoj razini zabilježena je u siječnju 2021. godine, u odnosu na siječanj 2022. godine manja je za 21,5%, a u odnosu na isti mjesec tekuće godine manja je za 17,0%.

Grafikonom 16 prikazana je mjesečna stopa rasta prihoda od trošarina na uvozna alkoholna pića za razdoblje siječanj 2022. – lipanj 2023. godine, a u odnosu na isti mjesec prethodne godine.

Grafikon 16. % rasta mjesečnih prihoda od trošarina na uvozna alkoholna pića

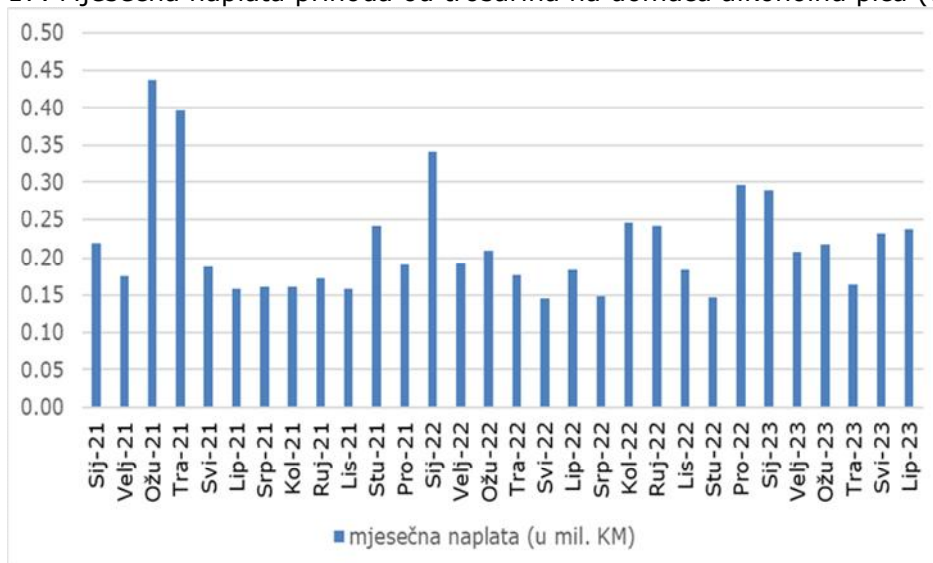
Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Najveći rast naplate prihoda od trošarina na uvozna alkoholna pića na mjesečnoj razini zabilježen je u rujnu 2022. godine 48,5% u odnosu na rujan 2021. godine. Također, znatan rast ovih prihoda na mjesečnoj razini evidentiran je tijekom većeg broja mjeseci u 2022. godini, dok je u tekućoj godini najvećim dijelom zabilježeno njihovo smanjenje. Najveće smanjenje stope rasta prihoda od trošarina na uvozna alkoholna pića u promatranom razdoblju zabilježeno je u travnju tekuće godine 16,7%, a u odnosu na isti mjesec prethodne godine.

3.3. Mjesečno kretanje prihoda od trošarina na domaća alkoholna pića

Grafikonom 17 prikazano je mjesečno kretanje naplate prihoda od trošarina na domaća alkoholna pića za razdoblje siječanj 2021. – lipanj 2023. godine, u milijunima KM.

Grafikon 17. Mjesečna naplata prihoda od trošarina na domaća alkoholna pića (u mil. KM)

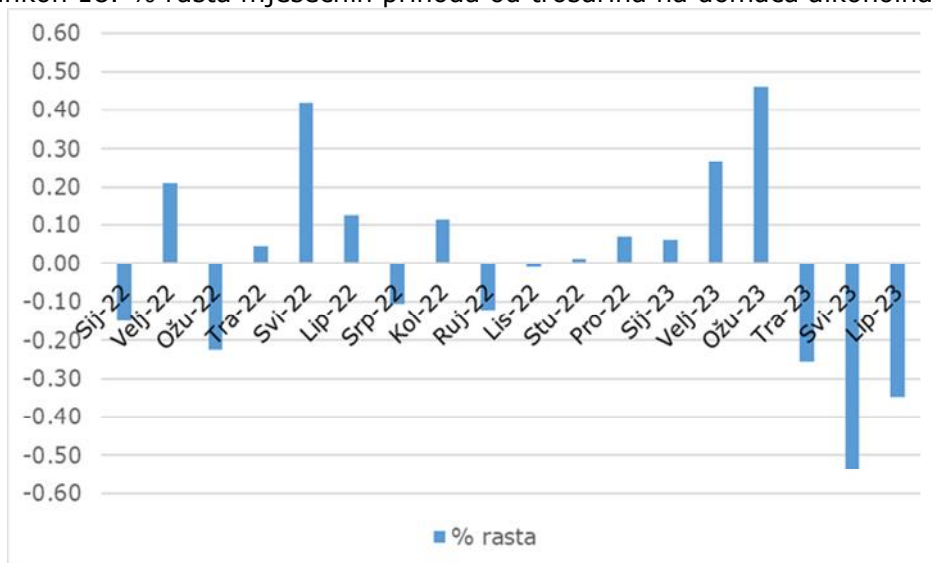

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Za razliku od ukupnih prihoda od trošarina na alkoholna pića i prihoda od trošarina na uvezna alkoholna pića čija je naplata u promatranom razdoblju najveća koncem godine, naplata prihoda od trošarina na domaća alkoholna pića u promatranom razdoblju najveća je u ožujku 2021. godine te je 108,5% veća u odnosu na ožujak 2022. godine, odnosno 100,6% veća u odnosu na ožujak 2023. godine. Takođe, znatno veća naplata ovih prihoda zabilježena je u travnju 2021., siječnju i prosincu 2022., kao i u siječnju 2023. godine.

Grafikonom 18 prikazana je mjesečna stopa rasta prihoda od trošarina na domaća alkoholna pića za razdoblje siječanj 2022. – lipanj 2023. godine, a u odnosu na isti mjesec prethodne godine.

Grafikon 18. % rasta mjesečnih prihoda od trošarina na domaća alkoholna pića

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Stopa rasta prihoda od trošarina na domaća alkoholna pića bilježi najveći rast od 46,1% u ožujku tekuće godine u odnosu na isti mjesec prethodne godine, kao i u svibnju 2022. godine kada je zabilježen rast od 42,0% u odnosu na svibanj 2021. godine. Najveća negativna stopa rasta ovih prihoda na mjesečnoj razini zabilježena je u travnju 25,6%, svibnju 53,8% i lipnju 34,9% tekuće godine, a u odnosu na isti mjesec prethodne godine.

Arhiva biltena:

http://www.oma.uino.gov.ba/04_objasnjenja.asp?l=h